

Nr 47.

Utlåtande med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående grunderna för fortsatt stöd åt lin- och hampodlingen m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen den 30 mars 1951 avlåten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 192, har Kungl. Maj:t under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag föreslagit riksdagen godkänna, att stöd till lin- och hampodlingen skall utgå enligt i huvudsak de grunder, som angivits i propositionen.

I detta sammanhang har utskottet behandlat följande inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade motioner, nämligen

1) I: 475 av herr *Osvald m. fl.* och II: 609, likalydande, av herr *Andersson i Dunker m. fl.*, i vilka motioner hemställts att riksdagen måtte besluta att hampberedningsverket i Värmbol för femårsperioden 1951—1955 måtte komma i åtnjutande av samma stöd för sin produktion av fiber som beredningsverket i Visby och att en ny förutsättningslös utredning verkställes efter nämnda femårsperiods utgång, att amorteringstiden för statens lån till verket förlänges enligt 1949 års lin- och hamputrednings förslag samt att statens fordran hos de båda hampberedningsverken i enlighet med ett av kommerskollegium i yttrande i ärendet framfört förslag nedskrivs med för verken lika belopp;

2) I: 476 av herr *Osvald m. fl.* och II: 610, likalydande, av herr *Lundberg m. fl.*, i vilka motioner hemställts att riksdagen måtte besluta, att det statliga pristillägget för linberedningsverket i Gimo sättes 25 öre per kilogram högre än vad som föreslagits för linberedningsverket i Växjö eller till 40 öre per kilogram fiber;

3) I: 493 av herr *Näsström m. fl.* och II: 627, likalydande, av herr *Hedlund i Rådom m. fl.*, i vilka motioner hemställts att riksdagen måtte besluta dels att statligt stöd skall utgå till linberedningsverket i Mellansel för 1951—1955 års skördar med i propositionen föreslaget belopp, dels att den av 1949 års lin- och hamputredning föreslagna avskrivningen av föreningen Norrlandslins u. p. a. statsskuld företages, dels att odlarna, därest verket efter ovannämnda femårsperiod skulle nedläggas, erhålla förmånsrätt före statens eventuella fordran till hela sitt insatskapital i föreningen;

4) I: 494 av herr *Mossberger m. fl.* och II: 628, likalydande, av herr *Nilsson i Spånstad m. fl.*, i vilka motioner hemställts att riksdagen vid behandling av förevarande proposition måtte besluta, att linberedningsverket i La-holm under den femårsperiod som avses i propositionen skall erhålla samma pristillägg som kan komma att tillerkännas beredningsverket i Växjö.

Beträffande det närmare innehållet i motionerna får utskottet hänvisa till dessa.

I. Inledning.

Jämlikt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 22 september 1949 tillkallade chefen för jordbruksdepartementet den 11 oktober samma år sju sakkunniga för att verkställa utredning och avgiva förslag angående frågan om fortsatt stöd åt lin- och hampodlingen m. m.

De sakkunniga, vilka antagit benämningen 1949 års lin- och hampodredning, ha den 12 januari 1951 avgivit betänkande med förslag till fortsatt stöd åt odlingen av lin och hampa (stencilerat).

Över betänkandet ha, efter remiss, utlåtanden avgivits av ett flertal myndigheter och sammanslutningar.

Förutom betänkandet ha i propositionen behandlats dels en skrivelse den 19 mars 1951 från utredningen rörande bland annat amorteringstiden för lin- och hampberedningslån dels ock en av Sveriges hampodlareförening u. p. a. den 27 november 1950 gjord framställning om vidtagande av åtgärder för att odlingen och beredningen av hampa skall bibehållas i oförändrad omfattning.

I propositionen har endast behandlats frågan om grunderna för det fortsatta stödet åt lin- och hampodlingen samt vissa därmed sammanhängande problem. Spörsmålet om kostnaderna för stödet åt 1951 års odling har upptagits i Kungl. Maj:ts proposition nr 207 angående åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område. Över sistnämnda proposition har utskottet tidigare avgivit utlåtande, vilket godkänts av riksdagen (utl. nr 42; r. skr. nr 335).

II. Nuvarande förhållanden.

I propositionen har lämnats en närmare redogörelse för *dels* statliga stödåtgärder på förevarande område (s. 5—9), *dels* odlingen, beredningen och förbrukningen av spånadsväxter i Sverige (s. 9—15), *dels* lin- och hampberedningsverkens tekniska och ekonomiska förutsättningar samt råvaruförhållanden (s. 15—23). Utskottet torde i angivna delar få hänvisa till propositionen.

III. Utredningens förslag.

Förslagets huvudsakliga innebörd torde framgå av följande sammanfattning. En närmare redogörelse för förslaget återfinnes i propositionen å s. 24—47.

I betänkandet framhålles inledningsvis, att utredningen enligt sina direktiv har att besvara två huvudfrågor, nämligen *dels* frågan, hur stor odling och beredning av lin och hampa som bör eftersträvas, *dels* frågan huruvida och på vad sätt statligt stöd bör lämnas härför. Vidare framgår av direktiven, att statsmakterna i samband med avgörandet av dessa frågor vilja pröva spörsmålet om avskrivning av hampberedningslånen.

Omfattningen av den framtida linodlingen.

Utredningen utgår från att de statliga stödåtgärderna icke skola planläggas med sikte på produktion av linfiber för export. Även om man principiellt planerar linproduktionen för konsumtion inom landet måste man emellertid räkna med att viss export är önskvärd, speciellt av sådana fiberkvaliteter för vilka svenska linindustrien icke har bruk. Dessa uppskattas till drygt 25 procent av totalproduktionen.

Med utgångspunkt från att linneindustriens årliga inköp i genomsnitt skola uppgå till 1 500 ton och till att produktionen av fiber av sådana kvaliteter, som ej kunna användas av linneindustrien, uppgår till minst 25 procent av den totala produktionen, framstår enligt utredningen under de närmaste åren en svensk linfiberproduktion av omkring 2 000 ton om året såsom lämplig.

Lokaliseringen av linodlingen.

I betänkandet betonas att linberedningen på grund av transportkostnaderna för halmen bör ske så nära odlingsområdet som möjligt. Frågorna om lokaliseringen av odlingen och placeringen av beredningsverken sammanfalla därför. Utredningen uttalar att odlingsförutsättningarna inom verkens odlingsområden i huvudsak äro avgörande för verkens lönsamhet. Både de undersökningar i detta hänseende, som redovisats i betänkandet, och siffermaterialet angående hektarskördar och fiberutbyte visa enligt utredningen, att de bästa odlingsbetingelserna för spånadslin finnas i Sydsverige, särskilt Skåne och Halland. I betänkandet anföres att det hittillsvarande ekonomiska resultatet av linberedningsverkens arbete ger fog för antagandet att om de fiberpriser, som betalats under de senare åren, skulle gälla i framtiden, skulle knappast något linberedningsverk, utom Laholmsverket och möjligen Växjö, kunna fortsätta sin drift utan hjälp av statsstöd.

Utredningen anser med hänsyn härtill att huvudparten av linodlingen av ekonomiska skäl bör förläggas till Sydsverige. Ur andra synpunkter förklaras dock en norrländsk linodling kunna ha ett särskilt värde.

I enlighet med sin slutsats angående lokaliseringen av linodlingen föreslår utredningen — såsom i det följande kommer att närmare redovisas — dels ett allmänt stöd, vartill i princip samtliga linberedningsverk skola vara berättigade, dels härutöver ett särskilt stöd åt en begränsad linodling i Norrland.

I betänkandet behandlas vidare särskilt framtidsutsikterna för Kristinehamn och Gimo, vilka två verk ligga utanför de odlingsområden, dit utredningen ansett linodlingen företrädesvis böra förläggas. I betraktande av att odlingsförutsättningarna för Kristinehamnsverket äro svaga och samtidigt avvecklingsbetingelserna gynnsamma anser sig utredningen böra räkna med att detta verk skall nedläggas, sedan 1950 års skörd avverkats, och att jämväl odlingen av spånadslin i huvudsak kommer att upphöra såväl i Värmlands som i Örebro län.

I fråga om Gimo uttalar utredningen, att detta verks egentliga odlingsområden äro föga lämpade för linproduktion och att ledningen för verket även själv i en prognos räknat med att två tredjedelar av råvaruunderlaget för tillverkning av spånadslin skulle komma från Skåne. Den finner det tveksamt om Gimo kan drivas enbart med hjälp av det föreslagna allmänna stödet åt linodlingen. Enligt utredningen finnas dock icke några starkare skäl för ett särskilt stöd åt Gimo. I betänkandet anföres härom.

Det bör beaktas, att Gimo ur sysselsättningssynpunkt för sin ort torde ha en viss betydelse. Vid Gimoverket ha även genomförts eller påbörjats tekniska förbättringar, som kunna öka dess konkurrensförmåga. Vidare märkes, att Gimo i betydande utsträckning inriktat sig på beredning av oljelinhalm, på vilken god tillgång funnits inom verkets område, för speciella ändamål och därför ej i samma höga grad som övriga verk är beroende av linneindustriens fiberinköp. Ifrågavarande specialtillverkning gäller dels grönblånor för export, dels vissa slag av drev, även dessa huvudsakligen avsedda för export. Tillverkningen av drev har först nyligen påbörjats men den anses av verksledningen innebära goda möjligheter till förbättring av beredningsverkets ekonomiska resultat. Det kan i detta sammanhang också nämnas, att om utvecklingen skulle komma att gå därhän, att hampberedningsverket i Värmbol nedläggas, kan hampberedning (huvudsakligen grönberedning) i begränsad skala tänkas ske i Gimo. Av Gimoverket upprättade kalkyler över sådan verksamhet synas tyda på att dylik beredning kan äga rum i Gimo med relativt tillfredsställande ekonomiskt resultat. Även om Gimoverkets råvaruförhållanden beträffande spånadslinhalm äro mindre goda, finnas alltså andra omständigheter, som möjligen kunna innebära att verket kan drivas även vid ett reducerat statsstöd. Framtiden torde få utvisa huru härmed förhåller sig. Några starkare skäl för ett särskilt stöd åt Gimo utöver det allmänna finnes nämligen enligt utredningens mening icke. Därest detta beredningsverk skulle råka i en svår situation vid en tidpunkt, då beredskapsintresset starkt talar för dess bibehållande, torde särskilda åtgärder få övervägas.

Beträffande frågan, om det särskilda stödet till en begränsad linodling i Norrland bör utgå till båda norrlandsverken eller endast ett av dem, uttalar utredningen att, om kostnaderna ej kunna väsentligt nedbringas, ekonomiska skäl tala för att endast ett av verken bibehållas.

Med hänsyn till svårigheten att nu välja mellan Hybo och Mellansel ävensom till att det i nuvarande läge finnes ett starkt intresse av att vår beredskap i fråga om spånadsväxtodlingen icke minskas i högre grad än nödvändigt, anser sig utredningen böra föreslå att båda norrlandsverken skola erhålla ett speciellt stöd under en övergångstid av två år. Efter denna tids förlopp kan man med större säkerhet bedöma de båda verkens framtidsutsikter. För att de båda norrlandsverken under denna tid skola arbeta under jämställda förutsättningar i fråga om räntor och avskrivningskostnader föreslår utredningen att staten skall avskrivna till Mellansel lämnade lån i sådan utsträckning, att Mellansel i detta avseende blir likställt med Hybo. Därest det icke skulle befinnas lämpligt att för närvarande göra sådan avskrivning — med tanke på möjligheten av att återfå någon del av beloppet genom amorteringar eller vid en framtida likvidation — förordas att mot-

svarande del av Mellansels linberedningslån i stället skall förvandlas till ett ränte- och amorteringsfritt lån. Det belopp, som skulle komma i fråga till avskrivning eller dylik förvandling, anges i betänkandet till omkring 710 000 kronor.

Hampodlingens omfattning och lokalisering.

Såsom förut berörts anges i betänkandet det framtida avsättningsutrymmet för den inhemska hampan till omkring 1 050 ton per år. Med utgångspunkt från att under den närmaste femårsperioden i stort sett enbart samkönad hampa kommer att odlas och att denna kommer att ge halm- och fröskördar, som med 15 procent överstiga vad den skildkönade hampan lämnar, ha beredningsverken räknat med en halmskörd av 5 000 kg per hektar. Med ett beräknat fiberutbyte av cirka 16 procent skulle fiberutbytet per hektar bli 800 kilogram. Det angivna avsättningsutrymmet, 1 050 ton, skulle sålunda vid odling av samkönad hampa motsvara en odlingsareal av 1 310 hektar och en halmmängd av närmare 6 550 ton. I betänkandet betonas att en full sysselsättningsgrad för båda hampberedningsverken förutsätter en total råvarubas av 10 000 ton halm och att en beredning av endast omkring 6 500 ton halm för båda verken tillsammans måste bli mindre ekonomisk.

Utredningen framhåller härefter, att beredskapsbehovet beträffande hampan kan tillgodoses antingen genom att en inhemsk produktion upprätthålles eller genom en lagring av fiber, som är avsedd att vid en avspärrning täcka behovet under tiden till dess en inhemsk produktion åter hunnit upptagas.

Liksom i fråga om linet har riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap även beträffande hampan gjort en utredning angående minimibehovet av hampa och hampartiklar under avspärrning utan krig. Enligt denna utredning uppgår det årliga minimibehovet av mjukfibrig hampa till 150 ton tåga och 185 ton blånor. Därvid förutsattes att en relativt god försörjning föreligger med hårdfiber men att möjlighet saknas att ersätta den mjukfibriga hampan med andra spånadsämnen. För att tillgodose detta minimibehov under tre år skulle alltså erfordras 450 ton mjukfibrig tåga och omkring 550 ton blånor, eller tillhoppa cirka 1 000 ton. Av sistnämnda kvantitet torde emellertid enligt nämnden omkring 700 ton kunna utbytas mot andra spånadsämnen, huvudsakligen lin. Behovet skulle sålunda, om lin finnes att tillgå, kunna nedgå till högst 300 ton tåga. Härvid har antagits att den inhemska hampodlingen skulle återupptagas så snart en avspärrning inträffade och ha nått full omfattning efter tre år.

Om den nyss angivna förutsättningen — en relativt god försörjning med hårdfiber — ej är uppfylld måste man å andra sidan enligt riksnämnden räkna med att det kan bli nödvändigt att i viss utsträckning utbyta hårdfiber mot mjukfibrig hampa. Nämnden kommer bland annat på grund av de överväganden, som nu antytts, till den slutsatsen att en inhemsk hampodling, motsvarande 1 000 ton fiber om året, skulle minska behovet av statlig reservlagring med cirka 700 ton mjukfibrig hampa och 2 000 ton hårdfiber, motsvarande årskostnader om cirka 63 000 kronor respektive 240 000

kronor. Om lin funnes att tillgå i tillräcklig utsträckning skulle dock behovet av en reservlagring av 700 ton mjukfibrig hampa bortfalla.

Utredningen förklarar att den ansluter sig till riksnämndens åsikt att man med hänsyn till nu rådande förhållanden tills vidare bör söka bibehålla en svensk hampproduktion men att ett statligt stöd åt hampodlingen av nuvarande omfattning icke kan motiveras ur beredskapssynpunkt, liksom att man ur denna synpunkt i huvudsak kan bortse från beredningsverkens geografiska belägenhet. Utredningen framhåller dock, att odlingsalternativet innebär en högre grad av beredskap än lagringsalternativet. Vidare betonar den, att det kan väntas bli både svårt och kostsamt att återupptaga odlingen och beredningen av hampa, sedan denna varit nedlagd någon tid.

Liksom beträffande linet anser utredningen att beredskapssynpunkter eller andra intressen icke på längre sikt kunna motivera stöd åt en hampodling, som är större än vad som motsvaras av avsättningsutrymmet inom landet för svensk hampa. Hampindustriens avsättningsgaranti motsvarar emellertid endast omkring 65 procent av beredningsverkens totala kapacitet. Utredningen kommer med hänsyn härtill till den slutsatsen, att ett av de båda nu befintliga hampberedningsverken måste nedläggas. Skillnaden mellan det beräknade avsättningsutrymmet och kapaciteten hos det återstående verket anses kunna utfyllas genom att en viss kvantitet hampahalm beredes vid något av de nuvarande linberedningsverken.

Såsom underlag för ett ställningstagande vid valet mellan att bibehålla Visby- eller Värmbolverket göres i betänkandet en *kostnadsjämförelse* mellan dessa alternativ. Kostnaderna uppdelas därvid i engångskostnader och löpande kostnader.

Jämförelsen ger till resultat, att vid ett val mellan Visby- och Värmbolverken *engångskostnaderna* för statsverket bli ungefär lika stora, i båda fallen i runt tal mellan 1,5 och 2 miljoner kronor. Kostnaderna avse avskrivning av kapital- och räntefordringar och gälla sålunda icke nya utgifter.

I fråga om *de löpande kostnaderna* anges i betänkandet en merkostnad för Visbyverket av 30 000 kronor om året. Därvid har förutsatts att den nuvarande prisdifferensen mellan gotlandshampan och fastlandshampan snabbt skall elimineras genom odlings- och beredningstekniska förbättringar. Merkostnaden sammanhänger med fraktkostnaderna från Gotland till fastlandet, vilka beräknats till ungefär 30 000 kronor. Vidare kan nämnas att enligt en i betänkandet redovisad kalkyl en differens i verkens tillverkningskostnader å 50 000 kronor om året uppkommer till Visbys nackdel. Denna utjämnas dock genom att fröskörden väntas bli 100 kg per hektar större på Gotland än på fastlandet, vilket vid ett fröpris av 50 öre per kg ger en vinst för Visby på 50 000 kronor om året.

Såsom förut nämnts lämnar utredningen — ehuru med stor tvekan — sitt förord åt Visbyverket. I betänkandet redogöres för de skäl som tala för och emot respektive verk. Det betonas att Visby icke kan ges förord ur ren ekonomisk synpunkt. Å andra sidan anses den beräknade merkostnaden för Visby ligga inom felgränsen för kalkylerna, och det framhålles, att densam-

ma under alla förhållanden är mycket liten i förhållande till den totala kostnaden för stödet. Andra synpunkter än de rent beredningsekonomiska böra därför enligt utredningens mening vara utslagsgivande. Beträffande dessa anföres i betänkandet.

Hampberedningsverkens tillkomst motiverades så gott som helt av försörjningsbehovet i samband med då rådande avspärrning. Därför blir också beredskapsintresset en huvudsynpunkt då det gäller att taga ställning till beredningsverkens fortvaro.

Riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap har i sitt förut citerade yttrande som sin åsikt framhållit, att man — ehuru Gotland kan antagas ha ett särskilt utsatt läge om landet indrages i krig — bör helt bortse härifrån vid ett val mellan de båda beredningsverken. Detta med hänsyn till svårigheterna att ens tillnärmelsevis beräkna händelseförloppet och till att det gäller varor av så relativt liten krigsviktighet.

Om denna riksnämndens uppfattning godtages, bör man således ur beredskapssynpunkt helt taga sikte på avspärrningsfallet. Vid avspärrning av utlandsförbindelserna — utan att landet indrages i krig — torde icke någon annan skillnad föreligga mellan de båda verken än att man kan befara vissa inskränkningar i transportmöjligheterna från Gotland till följd av bränslebrist.

Vad härefter beträffar hampodlingens betydelse ur ren jordbrukssynpunkt, ligger denna helt i hampans egenskap att utrota ogräs på myrmarkerna och härigenom möjliggöra en mer differentierad växtodling på dessa marker. Arealen av lämpliga hampjordar är visserligen större på fastlandet än på Gotland, men hampjordarna på fastlandet äro långt mer utspridda än på Gotland. Fastlandsodlingarna äro uppdelade på drygt ett tiotal län, med tyngdpunkten i Örebro län och Östergötlands län, där omkring hälften av odlingsarealen är placerad. I intet fastlandslän överstiger hamparealen nämnvärt 300 hektar, medan den däremot på Gotland överstiger 900 hektar. Antalet hampodlare är även större på Gotland (omkring 300 år 1950) än på fastlandet (omkring 200). Hampodlingens betydelse blir därför ojämförligt större på Gotland än för motsvarande områden på fastlandet. Mot denna synpunkt bör dock ställas det förhållandet, att en stark koncentration av odlingen medför ökade risker för väderleksskador. Sådana skador äro ofta lokalt begränsade och kunna alltså, om fastlandsodlingen helt eller i huvudsak skulle upphöra, bli mer riskabla än hittills.

Men hampan har sin betydelse icke endast för jordbruket utan även därigenom att hampberedningen lämnar sysselsättning åt viss arbetskraft. Med hänsyn till nu rådande brist på arbetskraft inom industrien har denna synpunkt för närvarande generellt taget föga betydelse. Även härvidlag spela emellertid lokala förhållanden in. För Gotland är det av stort intresse att få fram industriella anläggningar på ön, varigenom befolkningens utkomstmöjligheter förbättras. Förut har nämnts att det är föga sannolikt att någon annan industri kan komma att ersätta hampberedningen i ifrågavarande lokaler. Om hampberedningen på Gotland nedlägges, får man alltså räkna med att detta innebär en viss minskning av de industriella sysselsättningsmöjligheterna på ön. För Värmbolsverkets del föreligger först och främst icke samma grad av sannolikhet för att anläggningarna bli outnyttjade om hampberedningen där nedlägges. Och vidare skulle en sådan eventualitet icke ha samma lokala betydelse som på Gotland, enär helt andra industriella sysselsättningsmöjligheter torde förefinnas i Katrineholmstrakten än på Gotland. Om alltså sysselsättningsynpunkten har en avgjort större betydelse på Gotland, får det dock i detta sammanhang ihågkommas, att det här gäller an-

läggningar med relativt liten arbetspersonal. Sålunda sysselsätter Visbyverket vanligen omkring ett hundratal årsarbetare. Vidare måste det framhållas, att ett bibehållande av Visbyverket förutsätter en tämligen långtgående rationalisering, varigenom antalet arbetstillfällen där i varje fall torde komma att minskas.

Ytterligare en omständighet spelar in vid valet mellan Visby och Värmbol, nämligen att ett nedläggande av Visbyverket sannolikt skulle medföra ett upphörande av hampodlingen på Gotland, medan ett nedläggande av Värmbol icke behöver få motsvarande följd för fastlandsodlingarna. Om exempelvis 1 500 ton hamphalm beredes vid ett linberedningsverk på fastlandet, kunna omkring 300 hektar av de bästa hampodlingarna på fastlandet bibehållas.

Man torde vidare med hänsyn till hampodlingens särskilt stora betydelse för gotlandsodlarna kunna räkna med att de merkostnader för frakt, som drabbar Visby vid en jämförelse med Värmbol, skola kunna uppvägas av ett lägre halmpris utan att detta menligt inverkar på villigheten att odla hampa.

Av det som här anförts torde framgå att det ställer sig synnerligen svårt att i nuvarande läge avge ett bestämt förord åt ettdera av de båda hampberedningsverken. Utredningen anser sig endast med stor tvekan kunna giva sitt förord åt Visbyverket.

Utredningen framhåller härefter att man skulle få en bättre bild av företagens möjligheter till rationalisering och ett bättre underlag för att bedöma odlingsintresset inom respektive områden vid ett lägre statsstöd, om båda verken finge fortsätta sin drift under den tid som erfordras för att bereda 1951 års skörd. Under nuvarande utrikespolitiska och handelspolitiska förhållanden, kännetecknade av internationell oro, stigande priser, varuknapphet och importsvårigheter, finner utredningen det även mindre lämpligt att väsentligt minska våra självförsörjningsmöjligheter på området genom att nedlägga ett av hampberedningsverken.

Utredningen föreslår därför, att statsmakterna som en övergångsåtgärd skola stödja produktionen av hampa av 1951 års skörd både i Visby och Värmbol. Detta förutsätter, att hampindustrien är villig inköpa större mängder hampa av ifrågavarande års skörd än som innefattas i den förut omnämnda femåriga inköpsramen. 1951 års odling kommer huvudsakligen att baseras på skildkönad hampa. Om odlingsarealen beräknas till 1 000 hektar vid vartdera verket och 1951 års hektarskörd till i genomsnitt 4 500 kilogram, erhålles vid 16 procent fiberutbyte en totalskörd av 1 440 ton fiber. Utredningen anser sig på grundval av de uttalanden, som gjorts från hampindustriens sida angående dess intresse av att hampproduktionen ej skall minskas i nuvarande läge, kunna räkna med att 1951 års skörd skall vinna avsättning även om båda beredningsverken bibehållas.

Utformningen av det statliga stödet åt lin- och hampodlingen.

I betänkandet framhålls, att de olika möjligheter att stödja en fortsatt svensk spånadväxtodling, vilka närmast kunna diskuteras, äro kvantitativa importbegränsningar, tullskydd, inblandningstvång och direkt subventionering. Möjligheterna att begagna de tre förstnämnda anordningarna äro emellertid i viss mån kringskurna till följd av olika av Sverige gjorda internationella åtaganden.

I fråga om utformningen av det statliga stödet åt linodlingen erinrar utredningen om att de nuvarande odlingsbidragen utbetalas icke till odlarna utan till linberedningsverken och att bidragens storlek — inom ramen för maximeringen — bestämmas, förutom av försäljningspriset å fibern, av beredningsverkens kostnader. Utredningen framhåller att detta system medför vissa olägenheter och förordar att stödet i fortsättningen skall lämnas i form av ett pristillägg, beräknat per kilogram framställd fiber. Härigenom skulle rationaliseringssträvandena inom verken och framställningen av kvalitetslin uppmuntras.

I fråga om avvägningen av stödet anföres, att de olika verken icke ha samma behov av statsstöd, då de såväl i råvaruavseende som i tekniskt avseende arbeta under olika förutsättningar. Den hittillsvarande erfarenheten ger vid handen, att de båda sydligaste linberedningsverken, de i Laholm och i Växjö, ha de bästa ekonomiska förutsättningarna. Laholmsverkets driftsekonomi har hittills varit bättre än Växjöverkets, men en viss utjämning torde här vara att förutse i den mån Växjöverket utvidgar sina odlingar i Skåne samt sedan anläggningarna nu nedskrivits så att verkets ränte- och avskrivningskostnader blivit lägre än förut. Dessa båda verk producera även tillsammans huvuddelen av den fibermängd, för vilken linneindustrien kan bereda avsättning. Det allmänna stödet åt linodlingen kan därför enligt utredningens åsikt lämpligen avvägas så, att båda dessa företag få möjlighet att fortsätta sin verksamhet. Härvid bör bland annat särskilt beaktas, att Växjö har att arbeta med högre fraktkostnader än Laholm. Där-est något beredningsverk i Mellansverige — närmast torde Gimo komma i fråga — anser sig kunna fortsätta sin drift med ett statsstöd, beräknat efter de sydsvenska beredningsverkens behov, och såvitt avsättningsutrymme kommer att finnas även för Gimos produktion, bör samma stöd tillkomma detta verk.

Utredningen framhåller att det pristillägg, som skall utgå för linfiber, icke kan till sin storlek fastställas en gång för alla. Det pris som linneindustrien betalar för linfibern, får förutsättas bli beroende av växlingar i utlandspriserna på sådan fiber. Redan på grund härav uppkomma växlingar i linberedningsverkens intäkter. Även förändringar i beredningsverkens kostnader kunna inträffa. Genom nya eller ändrade beredningsmetoder kunna tillverkningskostnaderna sjunka, och lönekostnadsändringar kunna inträda oberoende av förändringar i beredningsförfarandet.

Beträffande sättet för bestämmande av stödets storlek och anslagsbehovet anföres i betänkandet.

Det är viktigt att stödet åt linodlingen bestämmas i god tid före odlings-säsongens början, så att beredningsverken skola kunna organisera årets odling och få teckning av odlingsarealer till stånd.

Proceduren vid fastställandet av det allmänna stödet åt linodlingen torde enligt utredningens åsikt lämpligen böra utformas på följande sätt.

1) Omkring årsskiftet föras överläggningar mellan jordbruksnämnden, Riksförbundet Lin och hampa och eventuellt representanter för linnein-

dustrien om linodlingen under det nya året, och beräknas därvid det stödbehov, som årets odling väntas kräva. Härvid tages hänsyn till samtliga inverkande omständigheter, i den mån de kunna beräknas vid ifrågavarande tidpunkt.

2) Det stödbelopp, som framkommer enligt här angivna beräkningar, begäres av jordbruksnämnden såsom anslag (reservations-) till stödjande av linodlingen under den kommande säsongen. Sedan sådant anslag beviljats och ställts till jordbruksnämndens förfogande för det kommande budgetåret, bör jordbruksnämnden äga rätt att å conto göra utbetalningar från anslaget till RLH, som torde få under jordbruksnämndens överinseende fördela pristilläggsbeloppen på de skilda beredningsverken.

3) Samtidigt med att överläggningar föras mellan jordbruksnämnden och odlareorganisationen samt eventuellt även linneindustrien om stödet för det kommande årets linodling föras överläggningar mellan jordbruksnämnden och RLH samt representanter för linneindustrien om de priser, som linneindustrien skall erlægga för fiber av det gångna årets skörd.

Utredningen framhåller att detta förfaringssätt innebär en tidsförskjutning i förhållande till det hittillsvarande så att stödet åt såväl 1950 som 1951 års odling kommer att belasta 1951/52 års budget.

Pristillägget och anslagsbehovet för det särskilda stödet åt linodlingen i Norrland föreslår utredningen skola beräknas på motsvarande sätt som angivits för det allmänna stödet. Utredningen ifrågasätter om icke medel till det särskilda stödet med hänsyn till dettas speciella karaktär böra utgå ur det s. k. Norrlandsanslaget. Detta anslag bör i så fall förstärkas i motsvarande mån.

Utredningen förordar att, därest stöd åt linodlingen skall lämnas även i fortsättningen, amorterings tiden för kvarstående linberedningsslån skall förlängas exempelvis så att de belopp, som utestå oguldna per den 1 juli 1951, skola amorteras under en tid av högst fem år från nämnda dag.

Utredningen har gjort vissa beräkningar rörande de kostnader, som skulle föranledas av ett enligt dess förslag utformat stöd åt linodlingen. Utredningen har därvid utgått ifrån de pris-, kostnads- och utbytesförhållanden som rådde i september 1950. Därjämte har utredningen räknat med en tio procentig stegring av arbetslönerna. Med dessa utgångspunkter har utredningen uppskattat stödbehovet för Växjö till 78 öre per kilogram fiber av stödberättigat slag. För Laholm blir samma siffra 22 öre. Vid en pristilläggsberättigad produktion av 1 500 ton fiber och ett pristillägg av 25 öre per kilogram skulle årskostnaderna uppgå till 375 000 kronor. Vid pristillägg av 50 öre respektive 75 öre skulle kostnaderna bli 750 000 respektive 1 125 000 kronor.

Norrlandsverkens merbehov av stöd beräknas till drygt 59 öre per kilogram. Om produktionen av stödberättigad fiber vid Norrlandsverken uppskattas till sammanlagt 450 ton skulle kostnaderna för det särskilda norrlandsstödet uppgå till cirka 265 000 kronor.

Stödet åt hampodlingen föreslås skola utformas på samma sätt som stödet åt linodlingen, d. v. s. i form av ett pristillägg å fibern. Pristillägget avses dock i detta fall skola utgå för hela fiberproduktionen. Frågan om en differentiering av tilläggen för olika kvaliteter bör enligt betänkanudet få prövas av jordbruksnämnden.

I motsats till vad som föreslagits beträffande pristillägget å linfiber anser utredningen vidare, att beträffande pristillägget å hampfiber ett maximibelopp bör fastställas, vilket ej skall få överskridas. Utredningen förordar sålunda att pristillägget icke skall få överstiga 50 öre per kilogram försåld fiber.

Enligt beräkningar rörande kostnaderna för stödet, som gjorts i betänkanudet, skulle — frånsett ränte- och avskrivningskostnader — en brist å cirka 28,4 öre per kg framställd fiber uppstå. Därvid har räknats med ett medelpris av 1 krona 50 öre per kg. Under förutsättning att statens fordran hos verken nedskrivs på sätt i det följande kommer att anges beräknas ränte- och avskrivningskostnaderna uppgå till 18,75 öre per kg framställd fiber. Bristen skulle då öka till 47,15 öre per kg. Riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap har uppskattat hamnpodlingens beredskapsvärde till 25 å 30 öre per kg fiber. Med hänsyn till bland annat hampodlingens betydelse för odlingsmöjligheterna på vissa myrjordar anser utredningen det fullt motiverat att välja odlingsalternativet.

Under nu angivna förutsättningar beräknas stödkostnaden för 1951 års skörd, vilken uppskattas till 1 300 ton, bli omkring 613 000 kronor. Därest endast ett beredningsverk bibehålles och årsproduktionen blir 1 000 ton blir stödkostnaden omkring 471 000 kronor. I senare fallet har förutsatts att omkring 200 ton skola beredas vid ett linberedningsverk till kostnader som icke överstiga kostnaderna vid ett hampperedningsverk.

Utredningen understryker att priserna utomlands äro stigande och att det därför kan bli möjligt att få ut ett bättre pris för fibern än det som beräknats i utredningens kalkyler. I så fall skulle behovet av statsstöd minska i motsvarande mån.

Vissa åtgärder måste enligt betänkanudet vidtagas, därest båda hampperedningsverken skola fortsätta under år 1951.

Såsom redan antytts föreslår utredningen för Visbys del att statens fordran skall nedskrivs med 1 096 000 kronor. Härigenom tillföres verket icke något nytt kapital. Det framhålles emellertid att verkets likviditet kommer att förbättras, därest utredningens förslag till omläggning av det löpande stödet genomföres. Vidare föreslås, att Visbyföretaget skall ombildas till en odlareförening och att man genom odlarnas insatser skall sörja för ett tillräckligt driftkapital.

I fråga om Värmbol räknar utredningen med att statens fordringar behöva nedskrivs med omkring 430 000 kronor för att verket skall kunna bokföra sina anläggningar till 700 000 kronor och därigenom i detta avseende komma i paritet med Visbyverket. Därest båda verken skola bibehållas i drift under en övergångstid förordas, att statens fordran hos Värmbol

bol skall nedskrivras med 430 000 kronor eller det belopp, som med hänsyn till företagets ställning vid tiden för nedskrivningen erfordras för att det angivna syftet skall ernås. I betänkandet framhålles i anslutning härtill, att företagets eget kapital per den 30 juni 1950 till större delen gått förlorat och att därför stort behov av en förstärkning av företagets ekonomi föreligger. Avskrivningen föreslås skola betecknas som ett ackordsmedgivande. Därest en större del av statens fordran skulle kunna tänkas bli täckt vid en framtida likvidation förordas alternativt, att motsvarande del av statens utestående fordran i stället skall förvandlas till ett ränte- och amorteringsfritt lån.

För att företaget skall få större kreditmöjligheter förordas vidare att ett företaget tillhörigt bostadsområde å omkring 13 hektar, vilket ingår i den fastighet, som är in-tecknad till säkerhet för statens lånefordran, skall avstyckas och friskrivras från in-teckningsansvaret.

I likhet med vad som föreslagits beträffande linberedningslånen förordas i betänkandet att amorteringstiden för hampberedningslånen skall förlängas i samband med en omläggning av statsstödet, förslagsvis med fem år räknat från och med den 1 juli 1951.

IV. Yttrandena.

De av utredningen framlagda förslagen ha i stort sett tillstyrkts eller lämnats utan erinran i de över betänkandet avgivna yttrandena. Rörande det närmare innehållet i dessa torde få hänvisas till den å s. 47—59 i propositionen lämnade redogörelsen härför.

V. Utredningens skrivelse angående ytterligare förlängning av amorteringstiden för lin- och hampberedningslån, m. m.

I sin förenämnda skrivelse den 19 mars 1951 föreslår utredningen, med ändring på denna punkt av sitt i betänkandet framlagda förslag, att amorteringstiden för de lin- och hampberedningslån, vilka utestå oguldna den 1 juli 1951, skall förlängas till högst tio år från nämnda dag samt att amorteringstiden för lån, som lämnas från och med samma dag, skall bestämmas till högst tio år. Utredningens nya ställningstagande har föranletts av att Riksförbundet Lin och hampa till utredningen framställt önskemål om en längre amorteringstid än den som föreslagits i betänkandet samt om åtgärder för att avhjälpa beredningsföretagens brist på rörelsemedel.

I skrivelsen behandlas vidare dels fråga om säkerheten för ett lån från hemslöjdslånefonden, vilket Hallands läns linodlareförening ämnar söka för att utvidga sina anläggningar i Laholm, dels fråga om beviljande av ett hampberedningslån för planerade rationaliseringsarbeten vid beredningsverket i Visby. I förstnämnda hänseende föreslår utredningen att lin-

odlareföreningen skall erhålla lån utan att behöva lämna botteninteckning såsom säkerhet.

Vad slutligen angår frågan om lån till hampberedningsverket i Visby erinrar utredningen om att den i betänkandet konstaterat att A/B Hampberedning har en svag ekonomisk ställning och att bolagets anläggningar i rationaliseringssyfte behöva utbyggas för en kostnad, som bolaget uppskattat till 100 000 kronor. Ehuru denna beräkning ansetts låg har utredningen funnit sig böra godtaga den i sina kalkyler. Utredningen har vidare föreslagit, att bolagets lån ur hemslöjdslånefonden till väsentlig del skola bortskrivnas eller förvandlas till ränte- och amorteringsfria lån.

I skrivelsen anföres vidare att representanter för bolaget nu meddelat utredningens ordförande, att kostnaden för arbetena i fråga numera beräknas till omkring 200 000 kronor samt att bolaget för avsett ändamål beställt viss utrustning från linberedningsverket i Kristinehamn. Kostnaderna för rationaliseringsarbeten och nyanskaffningar avses skola täckas genom lån ur hemslöjdslånefonden.

Med anledning härav framhåller utredningen, att dess förslag i fråga om bolaget innebär en sanering av dettas ekonomi genom minskning av dess betalningsförpliktelser och ett överförande av rörelsen till en ekonomisk förening. Även om detta förslag förverkligas, kommer företaget att lida brist på likvida medel för att genomföra den behövliga rationaliseringen. Utredningen anser sig därför — i likhet med tidigare statens jordbruksnämnd i yttrande över utredningens betänkande — böra förordna, att hampberedningslån lämnas för detta ändamål, oaktat den nedskrivning av företagets skuld till statsverket, som enligt utredningens förslag skall verkställas.

Departementschefen.

Departementschefen har anfört följande.

»För att trygga försörjningen med lin och hampa under den avspärrning, som det andra världskriget medförde för vårt lands del, vidtogas i början av 1940-talet omfattande statliga åtgärder i syfte att öka den mycket obetydliga lin- och hampodlingen samt att skapa möjligheter till industriell beredning av lin och hampa här i landet. Främst bestodo dessa åtgärder i beviljande av lån och bidrag till uppförande av lin- och hampberedningsverk samt årliga bidrag till stödjande av priset på lin- och hampalm. Åtgärderna hade åsyftat resultat. De ledde nämligen till en kraftig expansion av odlingen och till anläggande av ett antal lin- och hampberedningsverk. Det tillskott till försörjningen på ifrågavarande område, som erhållits härigenom, har även, framför allt under avspärrningen, varit av mycket stort värde. Samtidigt ha emellertid de statliga stödåtgärderna medfört betydande kostnader för det allmänna. Särskilt sedan världshandeln med lin- och hampfiber åter kommit i gång, ha dessa kostnader kommit att framstå som anmärkningsvärt stora i förhållande till odlingens

omfattning. Då den tid, som det ursprungligen utfästa stödet avsåg, numera gått till ända, synes det därför befogat, att man förutsättningslöst omprövar frågan, om och i vad mån stöd åt lin- och hampodlingen bör utgå även i fortsättningen.

Det förslag, som 1949 års lin- och hamputredning nu framlagt och som även tillstyrkts i flertalet remissyttranden, innebär i stort sett, att under den närmaste femårsperioden, d. v. s. åren 1951—1955, statligt stöd skall utgå för uppehållande av en lin- och hampodling, vilken tämligen nära motsvarar det årliga behovet under en avspärrningsperiod, eller omkring 2 000 ton linfiber och 1 000 ton hampfiber. En odling av denna storlek sammanfaller även i stort sett med det avsättningsutrymme, som ansetts kunna beredas under normala förhållanden. För linet innebär förslaget icke någon större avvikelse från odlingens nuvarande omfattning, medan det däremot vad hampan angår innebär en ej oväsentlig reducering.

I likhet med utredningen anser jag att det i nu rådande läge — med hänsyn bland annat till ovissheten om utvecklingen av det internationella läget och om prisutvecklingen på världsmarknaden — ej är lämpligt att fatta något beslut, som innebär ett ställningstagande på lång sikt till frågan om lin- och hampodlingens uppehållande. Frågan torde i stället böra bedömas med utgångspunkt från nuvarande förhållanden och vad som kan anses befogat för en begränsad tidsperiod. Denna tidsperiod bör dock uppenbarligen ej vara så kort, att erforderlig planering och utveckling av odlingen och industrien omöjliggöres. Jag finner det med hänsyn till dessa förhållanden lämpligt att principbeslut nu skall fattas rörande omfattningen av den odling, som bör eftersträvas och, i mån av behov, stödjas under den närmaste femårsperioden, d. v. s. under åren 1951—1955.

Vad angår storleken av den odling av lin och hampa, som ur det allmännas synpunkt kan anses önskvärd under denna period, har utredningen erinrat att erfarenheterna från den odling, som hittills förekommit, icke göra det sannolikt att man under normala förhållanden här i landet kan producera lin- eller hampfiber för spånadsändamål till priser, som äro konkurrenskraftiga i förhållande till världsmarknadens. Detta utesluter givetvis icke att betydande framsteg kunna göras genom förbättrad odlings- och beredningsteknik samt genom fortsatt arbete på växtförädlingens område. Dessa framsteg kunna dock knappast väntas bli så snabba att man, såvitt gäller de närmaste åren, har anledning räkna med att odlingen vid normala importmöjligheter skall kunna uppehållas utan statliga stödåtgärder. Jag finner det därför riktigast att man för den period, som nu är i fråga, i stort sett icke skall räkna med möjligheten av en lönande export.

Med hänsyn till de relativt små arealer, som det här under alla omständigheter måste bli fråga om, kan odlingens omfattning icke heller tillmätas någon större betydelse ur det samlade jordbrukets synpunkt. Jag vill erinra om att odlingen av lin och hampa för närvarande ej upptager mer än mellan en och två tusendelar av hela åkerarealen. Frågan om det önskvärda i att statsmedel skola anvisas för att denna odling helt eller delvis skall

kunna uppehållas kan därför uppenbarligen ej få någon betydelse för jordbrukets produktionsutveckling eller inkomstförhållanden i stort. Däremot kan ett uppehållande av odlingen i en viss trakt givetvis böra tillmätas betydelse vid prövningen av frågor om odlingens lokalisering. Jag torde få återkomma härtill vid behandlingen av spørsmålet om vilka av de nuvarande beredningsverken, som böra behållas.

Vad som i detta sammanhang måste tillmätas avgörande betydelse är däremot, i vad mån en fortsatt odling är påkallad ur beredskapssynpunkt. Riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap har för sin del ansett en linodling, motsvarande en avsättning av omkring 1 500 ton fiber till linindustrien, motiverad under förutsättning att kostnaderna stå i rimligt förhållande till odlingens beredskapsvärde. Även i fråga om hampan har riksnämnden ansett en fortsatt odling önskvärd, varvid nämnden emellertid framhållit, att de hittillsvarande stora stödkostnaderna icke stå i rimligt förhållande till varuområdets betydelse ur försörjningssynpunkt. Samtidigt har nämnden gjort vissa beräkningar rörande kostnaden för att tillgodose beredskapsbehovet genom lagring. Vid dessa beräkningar har nämnden utgått från ett årligt behov av omkring 1 500 ton linfiber och 1 000 ton mjuk hampfiber. Härvid har den bortsett från vissa speciella kvaliteter, som ej kunna erhållas genom inhemsk odling. Nämnden har vidare utgått från att lagringen skulle motsvara tre års behov, och därvid förutsatt att den inhemska odlingen efter denna tid skulle kunna bringas upp i en nivå motsvarande det årliga behovet. De årliga lagringskostnaderna har nämnden därvid — med utgångspunkt bland annat från en räntefot av tre procent — uppskattat till omkring 600 000 kronor för lin och 240 000 kronor för hampa.

Såsom jag nyss antytt måste det huvudsakliga värdet i en odling av lin och hampa anses ligga i den försörjningsberedskap odlingen innebär. Med hänsyn härtill är det enligt min mening uppenbart, att man vid prövningen av frågan, i vad mån stöd bör utgå till en dylik odling, måste fästa avgörande vikt vid kostnaderna. Det kan sålunda i vart fall på längre sikt icke anses befogat att av beredskapsskäl stödja en inhemsk odling, därest kostnaderna för stödet skulle överstiga vad det skulle kosta att genom lagring sörja för en motsvarande försörjningsberedskap. Vid bedömande av vilka belopp det kan vara befogat att nedlägga för att tillgodose beredskapen i fråga om försörjningen med lin och hampa måste vidare beaktas, att det på en rad andra viktiga försörjningsområden finnas beredskapsintressen, vilka av kostnadsskäl ej kunnat helt tillgodoses.

Enligt vad jag inhämtat komma statens jordbruksnämnd och utredningen att föreslå att för år 1951 det allmänna stödet åt linodlingen skall bestämmas till 35 öre och norrlandsstödet till 50 öre per kilogram anslagsberättigad fiber samt stödet åt hampodlingen till 35 öre per kilogram fiber. Därvid beräknas kostnaderna för stödet åt lin- och hampodlingen under år 1951 till i runt tal 1 200 000 kronor eller således ej oväsentligt mer än det belopp, till vilket riksnämnden uppskattat kostnaderna för en ur bered-

skapssynpunkt motiverad lagring av lin och hampa. Härvid ha jordbruksnämnden och utredningen visserligen, särskilt vad hampan angår, räknat med större kvantiteter än de nyss angivna. Även om hänsyn toges härtill skulle det emellertid, om man endast jämför de föreliggande siffrorna, kunna ifrågasättas om ej beredskapsintresset skulle kunna tillgodoses enklare och billigare genom lagring än genom inhemsk odling och beredning. Det är dock enligt min mening klart, att en sådan jämförelse alltid måste bli ganska osäker. Lagringskostnaderna torde sålunda numera, bland annat på grund av den förändring som inträtt i den allmänna räntenivån, få skattas till högre belopp än som gjorts i riksnämndens promemoria. Kostnaderna för ett stöd åt den inhemska odlingen bli vidare framför allt beroende på den blivande prisutvecklingen på världsmarknaden, och denna kan nu knappast överblickas. Man torde därför ej böra tillmäta en sådan siffermässig jämförelse, som nyss berörts, någon absolut utslagsgivande betydelse.

I nu rådande läge synes det vidare icke välbetänkt att avsiktligt söka nedbringa lin- och hampodlingen under vad som är önskvärt ur beredskapsynpunkt eller beräknas utan svårighet finna avsättning inom landet. Med hänsyn till dessa förhållanden kan jag för min del i stort sett godtaga utredningens slutsats i fråga om storleken av den odling, som bör stödjas under den närmaste femårsperioden. Jag anser sålunda att riktpunkten beträffande omfattningen av den odling, som bör stödjas under åren 1951—1955, bör vara en linodling, som årligen kan ge omkring 1 500 ton fiber till linneindustrien, och en hampodling, som kan lämna omkring 1 000 ton fiber. För linodlingens del motsvarar den nu angivna kvantiteten linfiber till linneindustrien en total produktion av omkring 2 000 ton fiber eller i det närmaste samma produktion som den, vilken uppnåtts under de senaste åren. För hampan innebär däremot den angivna kvantiteten, såsom förut påpekats, en ej oväsentlig nedskärning i förhållande till odlingens nuvarande omfattning.

De angivna siffrorna böra endast betraktas som uttryck för den ungefärliga omfattningen av den odling, som bör stödjas under ifrågavarande period. Mera preciserade beslut torde få fattas årligen i samband med prövningen av frågan om det pris, som odlarna böra erhålla för halmen. Såsom i det följande skall närmare beröras torde därvid för år 1951 stöd böra utgå för en något större hampodling, med hänsyn bland annat till önskvärdheten av att den erforderliga inskränkningen skall kunna genomföras successivt.

Jag vill vidare understryka, att en odling av den omfattning, som nu angivits, innebär att beredskapsintresset på förevarande område blir förhållandevis väl tillgodosett. Det torde med hänsyn därtill i och för sig icke behöva inge några större betänkligheter, om odlingen skulle komma att något understiga de angivna riktpunkterna, exempelvis därför att tillräckligt intresse för odlingen icke skulle föreligga vid priser, som stå i skäligt förhållande till priserna på andra grödor.

I samband med frågan om storleken av den odling, som bör stödjas, uppkommer även spørsmålet, huruvida samtliga de nuvarande beredningsverken böra bibehållas eller om något eller några av dem böra nedläggas. Rörande detta spørsmål vill jag först framhålla, att det, om beredningen skall kunna bedrivas så, att odlarna kunna påräkna ett skäligt utbyte av odlingen och statsmakternas kostnader för stödjande av odlingen samtidigt hållas på en rimlig nivå, uppenbarligen är nödvändigt, att en hög och jämn sysselsättning eftersträvas. Kapaciteten hos de nu befintliga verken överstiger emellertid avsevärt den halmskörd, som kan påräknas vid en odling av nyss angiven omfattning. Vad linberedningsverken angår uppgår — vid ett antaget fiberutbyte av 20 procent — den nuvarande kapaciteten till närmare 3 000 ton fiber vid 100-procentigt utnyttjande och ej fullt 2 700 ton fiber vid 90-procentigt utnyttjande. För hamperedningsverkens del uppgår kapaciteten — om fiberutbytet beräknas till 16 procent — till 1 600 ton vid 100-procentigt och 1 440 ton vid 90-procentigt utnyttjande. Jag finner det redan med hänsyn till dessa siffror uppenbart, att beredningsverkens antal måste minskas om en ur driftsekonomiska synpunkter tillfredsställande sysselsättningsgrad skall kunna erhållas.

Vad angår frågan, hur denna minskning bör genomföras, vill jag först erinra om att riksnämnden förklarar, att man enligt dess mening icke bör uppställa några särskilda krav på odlingens eller beredningsverkens belägenhet med hänsyn till det fall att landet indrages i krig utan att man vid valet av beredningsverk helt kan bortse från försvarsberedskapssynpunkter i fråga om den geografiska belägenheten. Jag delar denna uppfattning. Vidare är det enligt min mening nödvändigt att man vid avgörandet av vilka verk som böra bibehållas fäster den största vikt vid de ekonomiska synpunkterna. Att bibehålla ett i och för sig mindre lönsamt verk med hänsyn till det värde odlingen kan anses representera mera lokalt sett bör sålunda ifrågakomma endast under förutsättning att merkostnaderna bli förhållandevis begränsade och stå i rimligt förhållande till det värde odlingen kan anses äga för jordbruksbefolkningen i bygden.

Vad först angår linberedningsverken innebär utredningens förslag, att Kristinehamnsverket och ett av de båda norrlandsverken skola nedläggas. Nedläggningen av Kristinehamnsverket är avsedd att ske så snart 1950 års skörd avverkats. Däremot har utredningen ej ansett sig kunna ge bestämt företräde åt någotdera norrlandsverket utan föreslagit att frågan om Hybo eller Mellansel skall bibehållas skall avgöras först sedan man under en tid av ytterligare två år haft möjlighet att jämföra driftsresultaten vid de båda verken. Beträffande ett av de övriga verken, nämligen Gimo, har utredningen uttalat en viss tveksamhet angående dess möjlighet att bestå men ansett att verket bör ges tillfälle att fortsätta sin drift under åtnjutande av det stöd som lämnas till linodlingen i allmänhet. Slutligen har i betänkandet erinrats, att planer föreligga på att utbygga beredningsverket i Laholm med ytterligare en turbin, motsvarande en produktionsökning av inemot 300 ton fiber om året. Med hänsyn till att Laholmsverket är det

beredningsverk, som framställer linfiber med det bästa ekonomiska resultatet, har utredningen ansett att statsmakterna böra främja en utbyggnad av detta verk, även om därigenom något av de övriga beredningsverken skulle råka i farozonen.

För egen del vill jag till en början uttala, att det synes uppenbart att beredningsverken i Laholm och Växjö, vilka ur olika synpunkter ha de bästa förutsättningarna för ifrågasatta beredningsverksamhet, i första hand böra bibehållas. Mot den ifrågasatta utbyggnaden av Laholmsverket är enligt min mening i och för sig intet att erinra. Jag ansluter mig vidare till utredningens uppfattning, att även Gimoverket bör erhålla stöd till fortsatt verksamhet. Jag återkommer i det följande till frågan om storleken av det stöd, som bör utgå till verket. Förslaget att Kristinehamnsverket skall nedläggas har accepterats av vederbörande linodlareförening och med allenast något undantag även tillstyrkts i övriga yttranden. Jämväl jag ansluter mig till detta förslag. Jag vill i detta sammanhang erinra om att det vid ett bibehållande av Gimoverket torde bli möjligt för odlarna inom viss del av Kristinehamnsverkets nuvarande odlingsområde att i stället leverera sin halm till Gimo.

Vad slutligen angår norrlandsverken vill jag framhålla att, enligt vad som framgår av utredningen, avsevärda skillnader föreligga mellan de nordligare och sydligare delarna av landet i fråga om odlingsförutsättningarna och att dessa skillnader även bli avgörande för beredningsverkens lönsamhet. Förhållandet belyses såväl av de av utredningen redovisade hittillsvarande driftsresultaten och avkastningssiffrorna rörande odlingen som ock av de av verken själva uppgjorda prognoserna rörande deras framtida stödbehov. Rörande de sistnämnda prognoserna skall här endast — utan något ställningstagande till deras riktighet — erinras om att de, sedan vissa korrigeringar gjorts, visa en differens i förhållande till Laholm av 15,2 öre per kilogram halm eller ca 75 öre per kilogram fiber för Hybo samt 17 öre per kilogram halm eller ca 85 öre per kilogram fiber för Mellansel.

Såväl utredningen som vissa remissinstanser ha emellertid framhållit, att vid bedömningen av den nu föreliggande frågan en viss hänsyn bör tagas även till andra faktorer än de rent ekonomiska. Sålunda ha de ansett det befogat att man beaktar det värde, som en spridning av odlingen och beredningen kan äga ur beredskapssynpunkt, ävensom det värde, som en linodling i Norrland kan anses äga för jordbruket därstädes genom att den erbjuder möjlighet till en viss variation i produktionsinriktningen. Betydelsen härav bör dock enligt min mening ej överdrivas. Vad beredskapssynpunkten angår vill jag hänvisa till vad riksnämnden anfört därom. Beträffande odlingens värde ur jordbrukssynpunkt vill jag vidare erinra om att antalet odlare, vilka leverera lin till Hybo eller Mellansel, för närvarande endast är omkring 1 100. De betydande belopp av allmänna medel, som ett uppehållande av linodlingen i Norrland kostar, kunna därför knappast anses komma det norrländska jordbruket i allmänhet till godo. Med hänsyn härtill kan enligt min uppfattning alltför stort avseende ej fästas vid detta argument.

Det synes mig riktigare att de insatser, som det allmänna kan göra till det norrländska jordbrukets förkovran, i främsta rummet skola inriktas på åtgärder som mera allmänt kunna bli detta till gagn.

Trots det nu anförda anser dock även jag det önskvärt att en viss linodling skall uppehållas i Norrland. Denna odling bör dock av kostnadsskäl ej vara mer omfattande än som motsvarar kapaciteten vid ett beredningsverk.

Godtages denna ståndpunkt, uppkommer frågan, huruvida Hybo eller Mellansel bör bibehållas. Ett val mellan de båda verken erbjuder vissa svårigheter. Såsom utredningen framhållit talar för Hybo bland annat det förhållandet, att odlingsbetingelserna inom det område, som detta verk representerar, äro bättre än i Mellanselsområdet, liksom även det faktum att Hybo hittills förmått framställa fiber av mycket god kvalitet. Stödbehovet har även hittills varit väsentligt lägre vid Hybo än vid Mellansel. Till förmån för Mellansel kan åter anföras, att anläggningarna äro mera moderna vid detta verk än vid Hybo samt att de speciella norrlandssynpunkterna göra sig gällande i högre grad inom Mellansels odlingsområde än inom Hybos.

Utredningen har även med hänsyn dels till dessa svårigheter, dels till intresset av att vår beredskap i fråga om spånadsodlingen i nuvarande läge icke minskas i högre grad än nödvändigt förordat, att det slutliga valet mellan de båda verken skall uppskjutas två år. Båda verken skulle sålunda enligt utredningens förslag under en övergångstid av två år erhålla statligt stöd och dessutom — genom avskrivning av en del av de till Mellansel lämnade statslånen — få möjlighet att arbeta under jämställda förhållanden i fråga om räntor och avskrivningskostnader. Mot detta förslag har i vissa yttranden anmärkts, att övergångstiden är för kort för att medge några tillförlitliga slutsatser och därför bör utsträckas till fem år.

För egen del är jag icke övertygad om att de resultat, som skulle kunna framkomma vid fortsatt drift av båda verken under en övergångstid — vare sig denna bestämmes till två år eller något mer — skulle i någon mera avsevärd grad underlätta valet mellan verken. Den ovisshet, som skulle komma att råda under övergångstiden, skulle vidare komma att verka hämmande på intresset av att vidtaga även sådana investeringar, som i och för sig vore motiverade ur rationaliseringssynpunkt. Jag finner det därför lämpligast, att det slutliga ställningstagandet skall ske redan nu. Därvid har jag stannat för att förorda, att Hybo skall ges företräde och att sålunda stöd till Mellansel ej skall utgå i fortsättningen. Eftersom det torde vara utslutet att uppehålla driften vid detta verk utan statsunderstöd, betyder ett bifall till detta förslag givetvis att Mellanselsverket måste nedläggas. Med hänsyn till de aktuella beredskapsönskemålen vill jag dock som en övergångsåtgärd förorda, att stöd skall utgå även till Mellansel för den odling, som kan komma till stånd innevarande år inom detta verks odlingsområde. Skulle utbyggnaden av Laholmsverket bli så fördröjd, att sistnämnda verk ej kan mottaga en utökad skörd år 1952, torde vidare stödet till Mellansel böra kunna förlängas att avse även 1952 års odling.

Vad hamperedningsverken angår är, såsom utredningen framhållit, situationen den, att den odling, som avses skola stödjas i fortsättningen, endast obetydligt överstiger kapaciteten hos ett av de båda nu befintliga verken. Det torde under sådana förhållanden vara nödvändigt att ett av dessa nedlägges.

Även här är det synnerligen svårt att avgöra vilket verk som bör ges företräde. Utredningen har, ehuru endast med stor tvekan, ansett sig böra ge sitt förord åt Visbyverket. Samtidigt har den emellertid anfört att man, om båda verken få fortsätta sin drift även under den tid som erfordras för beredning av 1951 års skörd, kan få en bättre bild av företagets möjligheter till rationalisering och ett bättre underlag för att bedöma odlingsintresset inom respektive områden vid det lägre statsstöd som synes vara att förvänta.

Med hänsyn till de olägenheter, som äro förenade med ett uppskov med det slutliga ställningstagandet, anser jag emellertid även här det vara att föredraga, att det definitiva beslutet fattas redan nu. Vid valet mellan de båda verken finner jag i likhet med utredningen Värmbol äga ett visst företräde ur rena driftssynpunkter. Detta företräde är dock förhållandevis obetydligt. För Värmbol talar även vad textilrådet anfört angående den bättre kvaliteten av fiberproduktionen vid detta verk. Ett bibehållande av Visbyverket erbjuder å andra sidan påtagliga fördelar för det gotländska jordbruket. Härtill kommer dels att ur sysselsättningssynpunkt ett nedläggande av Visbyverket torde skapa större problem än ett nedläggande av Värmbol, dels att vid en avveckling större värden torde kunna utvinnas ur Värmbol än ur Visbyverket. Med hänsyn till dessa förhållanden finner jag ett bibehållande av Visbyverket vara att föredraga ur det allmännas synpunkt.

Ehuru sålunda enligt min mening definitivt beslut redan nu bör fattas om att statligt stöd till Värmbolverket ej skall utgå i fortsättningen vill jag dock även här, med hänsyn till ovissheten i det nuvarande läget, förorda att för år 1951 stöd skali kunna utgå till detta verk. Därest efter nedläggandet av Värmbol intresse skulle föreligga för fortsatt hampodling inom detta verks nuvarande odlingsområde och det skulle visa sig möjligt att bearbeta den erhållna hamphalmen vid något linberedningsverk, bör vidare stöd kunna lämnas jämväl för sådan odling. Dylikt stöd bör dock utgå endast i den mån avsättning för produktionen finnes och den sammanlagda odlingen ej i någon större grad överstiger den förut angivna riktpunkten. Närmast torde väl därvid en beredning vid Gimo kunna komma i fråga. En sådan produktion skulle vara av värde även ur den synpunkten att produktionskapaciteten vid Gimoverket därigenom skulle kunna utnyttjas bättre än vad som eljest sannolikt skulle bli fallet.

Jag torde härefter få övergå till frågan om utformningen av stödet åt lin- och hampodlingen. Utredningen har ansett att den stödform som hittills tillämpats, nämligen utbetalande av direkta statsbidrag, av såväl handelspolitiska som andra skäl är den enda som kan komma i fråga. Mot denna uppfattning har ingen erinran gjorts i yttrandena. Även jag godtagger densamma.

Emellertid har utredningen föreslagit vissa ändringar i sättet för bestäm-

mande av statsbidragets storlek. Hittills har bidraget beräknats per kilogram halm och utgått i den mån så med hänsyn till resultatet av driften vid beredningsverken varit erforderligt för att odlarna skulle erhålla ett visst garantipris å halmen. Bidraget har dock för såväl lin- som hamp-halmen varit maximerat till visst belopp i kronor per hektar av den odlade arealen. Utredningens förslag åter innebär, att stödet skall utgå i form av ett pristilllägg, beräknat per kilogram framställd fiber. Detta förslag har med få undantag tillstyrkts eller lämnats utan erinran i yttrandena. Även jag finner detsamma vara att föredraga bland annat med hänsyn till att det synes vara ägnat att stimulera odlarna och beredningsverken att uppnå ett kvalitetsmässigt tillfredsställande resultat av odlingen och beredningen.

Pristillägget bör, på sätt utredningen anfört, i fråga om lin utgå endast för spinnbart material, d. v. s. för all rötad eller grönberedd tåga, för rötade blånor av lägst klass III och för grönberedda blånor av lägst klass II. Detta innebär, att pristilllägg kommer att utgå för drygt tre fjärdedelar av den totala produktionen av linfiber. Självfallet kommer något pristilllägg ej att utgå för den fiber, som vid vissa linberedningsverk framställs av oljelinhalm. Sistnämnda produktion har för övrigt ej heller hittills åtnjutit något bidrag.

Pristilläggets storlek skall enligt betänkandet i princip bestämmas före odlingens början. Utredningens förslag innebär nämligen, att i början av varje kalenderår överläggningar härom skola äga rum mellan statens jordbruksnämnd samt Riksförbundet Lin och hampa och eventuellt även representanter för linneindustrien. Vid dessa överläggningar skall beaktas dels det pris, som odlarna böra erhålla under förutsättning av normalskörd och viss kvalitet på halmen, dels berednings- och försäljningskostnaderna och dels de priser, som verken kunna beräkna att utfå vid försäljningen av den vid bearbetningen erhållna fibern. På basis av dessa överläggningar skola sedan statsmakterna bestämma den produktionsvolym, som stödet skall avse, samt storleken av det pristilllägg, som skall lämnas per kilogram fiber. Pristillägget skall i princip utgå med det belopp, som verken kunna beräknas behöva för att vid normalt fiberutbyte kunna betala odlarna det avsedda priset. Sistnämnda pris bör beräknas så att odlarna kunna väntas komma att teckna den avsedda arealen. Det skall emellertid icke ha karaktären av vare sig garantipris eller maximipris utan endast användas som en riktpunkt vid fastställande av statsbidraget per kilogram fiber. Med ledning av resultatet av dylika överläggningar skola statsmakterna sedan före odlingens början fastställa både den produktionsvolym, som stödet skall avse, och storleken av det pristilllägg, som skall utgå per kilogram fiber. Det belopp, som sålunda kan beräknas komma att utbetalas i form av pristilllägg, skall anvisas såsom ett reservationsanslag för det kommande budgetåret.

Genom nu nämnda beslut av statsmakterna skulle emellertid frågan om pristilläggets storlek ej vara definitivt avgjord. Utredningen påpekar att ett visst års skörd i stort sett icke kan bli beredd och försåld förrän under loppet av det närmast därefter följande året. Eftersom industriföretagen icke anse sig kunna träffa avtal om inköp från beredningsverken för mer än ett

kvartal i sänder och de priser, som de vilja betala, bli beroende av prisutvecklingen på världsmarknaden, kunna de faktiska utförsäljningspriserna å fibern komma att avvika avsevärt från vad som antogs då kalkylen uppgjordes. Likaså kan det ekonomiska resultatet för beredningsverken komma att påverkas avsevärt av ändringar i fråga om beredningskostnaderna och variationer i skördens storlek och kvalitet. Utredningen anser att en viss möjlighet bör finnas att taga hänsyn till dylika förändringar i de faktorer, som påverka utbytet av produktionen och därmed det pris, som odlarna kunna erhålla. Jordbruksnämnden skulle därför enligt utredningens förslag äga befogenhet att inom ramen för tillgängliga medel — däri inräknat även eventuellt uppkomna reservationer å tidigare års anslag — företaga de justeringar av pristillägget, som kunde finnas påkallade. Därvid borde man dock i främsta rummet begränsa sig till sådana justeringar, som kunde föranledas av ändringar i utförsäljningspriset å fibern. Möjlighet skulle emellertid finnas att taga hänsyn även till andra omständigheter, till exempel mera avsevärda ökningar i bearbetningskostnaderna. Utredningen har även förutsatt, att det under vissa omständigheter kunde befinnas motiverat att begära särskilt tilläggsanslag å riksstaten.

I stort sett kan jag instämma i de synpunkter, som ligga till grund för utredningens förslag beträffande sättet för bestämmande av stödets storlek. En viss svaghet i detta är emellertid enligt min mening att det förutsätter en med ganska täta mellanrum återkommande justering av pristilläggen. Den förhandskalkyl, som är avsedd att uppgöras före odlingens början, måste vidare, såsom utredningen själv framhållit, bli tämligen osäker beträffande såväl produktionskostnader som utförsäljningspriser. Jag anser därför, att denna förhandskalkyl i huvudsak kan undvaras samt att bidraget bör bestämmas efter schematiska regler i högre grad än som skulle bli fallet enligt utredningens förslag. Jag vill därför förordna att stödet skall bestämmas efter i huvudsak följande linjer. I likhet med utredningen anser jag att statsmakterna före odlingens början böra fastställa dels de kvantiteter, för vilka stöd skall utgå, dels det pris, som odlarna anses böra erhålla per kilogram halm. Vid bestämmandet av sistnämnda pris bör givetvis hänsyn tagas både till priserna å andra grödor och till önskvärdheten av att den avsedda odlingen av lin respektive hampa skall erhållas. Detta odlarpris bör sedan användas vid upprättandet av de driftskalkyler för verken, som strax skola beröras, och på så sätt — ehuru det ej i och för sig har karaktären av något statligt garantipris — bli grundläggande för storleken av de statsbidrag, som skola utgå per kilogram fiber.

Det är klart att omfattningen av den produktion, som anses böra stödjas, i viss mån måste komma att påverkas av det belopp, till vilket kostnaderna för stödet kunna antagas komma att uppgå. Med hänsyn därtill torde det vara önskvärt att vissa kalkyler rörande driftsresultaten vid verken skola finnas tillgängliga. Dessa kalkyler böra emellertid ej läggas till grund för bestämmande av pristilläggets eller medelsanvisningens storlek. Frågan om pristilläggets storlek bör i stället upptagas först vid den tidpunkt, då bered-

ningen av halmen skall börja, d. v. s. i slutet av det kalenderår, då odlingen skedde, eller början av året därefter. Vid detta tillfälle bör man på basis av dels det förut angivna odlarpriset, dels vad som då är känt eller kan beräknas i fråga om produktionskostnaderna, dels de utförsäljningspriser, som skäligen böra kunna erhållas, fastställa det pristilllägg, som skall utgå för fiberproduktionen. Vid dessa kalkyler torde man beträffande skördens storlek och kvalitet böra utgå från vad som förutsattes vid fastställandet av riktpriiset. Odlarna böra således på samma sätt som exempelvis odlarna av brödsäd få den inkomstökning, som kan uppstå vid god skörd, respektive bära den inkomstminskning, som kan bli en följd av svag skörd.

Vad nu sagts bör i princip gälla såväl vid variationer i skördens storlek per arealenhet som vid variationer i den odlade arealens omfattning. Man bör med andra ord utgå från det kapacitetsutnyttjande, som det tidigare fattade beslutet om stödets omfattning förutsätter. Om produktionsvolymen skulle mera avsevärt avvika från vad som beräknats, kan det dock tänkas bli en erforderligt att taga viss hänsyn därtill.

Förändringar i fråga om produktionskostnader och utförsäljningspriser, som inträffa efter det pristillägget fastställts, böra i princip ej få föranleda någon justering av detta. Med hänsyn till den ovisshet, som vidlåder den kommande prisutvecklingen, torde dock möjlighet böra hållas öppen till justering med anledning av mera avsevärda förändringar i det allmänna prisläget å fibern.

Beredningsverkens likviditet är för närvarande så gott som undantagslöst svag. För att odlarna skola kunna få betalning för sin halm utan alltför stort dröjsmål är det därför önskvärt att pristillägget skall kunna utbetalas så snart som möjligt.

För nästkommande budgetår vill jag förorda, att pristilläggen skola få bestridas av de medel, som stå till förfogande för prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. Jag torde få återkomma härtill i samband med behandlingen av frågan om anvisande av medel för detta ändamål för budgetåret 1951/52. Hur medelsanvisningen därefter skall ske, torde få prövas senare.

Redan nu vill jag emellertid framhålla, att det enligt min mening ej finns tillräcklig anledning att låta kostnaderna för det särskilda stöd åt linodlingen i Norrland, som kan befinnas påkallat, belasta det s. k. norrlandsanslaget. Jag vill i detta sammanhang erinra om att 1950 års hushållnings-sällskapsutredning bland annat har i uppdrag att utreda frågan om ett inarbetande av de bidrag, som sällskapen erhålla från detta anslag, i sällskapens omkostnadsanslag.

Beträffande utbetalningen av pristilläggen må vidare anmärkas att hinder ej torde böra möta för Kungl. Maj:t eller, efter Kungl. Maj:ts bemyndigande, statens jordbruksnämnd att medgiva att vissa belopp utbetalas till verken i avräkning å de pristilllägg, som senare komma att fastställas definitivt. Därigenom skulle öppnas möjlighet för odlarna att få åtminstone en dellikvid för sin halm innan beredningen avslutats.

Enligt utredningens förslag skulle föreligga den skillnaden mellan stödet åt linodlingen och stödet åt hampodlingen, att det förra ej skulle vara maximalt men att det senare ej skulle få överstiga 50 öre per kilogram försåld fiber. Sistnämnda begränsning synes vara föranledd av att utredningen ansett att kostnaderna för stödet åt hampodlingen, om sagda belopp skulle överskridas, skulle komma att alltför mycket överstiga odlingens beredskapsvärde. En dylik utveckling synes man däremot ej ha befarat i fråga om linodlingen. I anledning av detta förslag vill jag framhålla, att jag redan förut betonat, att man vid det årliga fastställandet av omfattningen av den odling, som bör stödjas, även måste taga hänsyn till kostnaderna för att få till stånd denna odling. Den avvägning mellan beredskapsvärde och kostnader, som förslaget innebär, bör sålunda enligt mitt förmenande under alla förhållanden komma till stånd. Jag har emellertid intet att erinra mot att man beträffande hampodlingen redan i förväg uppställer en sådan speciell maximiregel, som utredningen angivit, och biträder alltså förslaget i denna del.

Pristilläggens storlek torde med tillämpning av nu angivna principer få fastställas av Kungl. Maj:t eller, efter Kungl. Maj:ts bemyndigande, statens jordbruksnämnd.

Vad hittills sagts om metoden för bestämmande av storleken av de statliga pristilläggen för lin- och hampfiber har ej gällt frågan, i vad mån detta tillägg bör differentieras för olika beredningsverk. Med den ståndpunkt, som jag intagit beträffande stödet åt hampodlingen, blir denna fråga ej aktuell för hampberedningsverkens vidkommande, eftersom i princip endast ett verk avses skola bibehållas i fortsättningen. I den mån emellertid hampberedning kommer till stånd under år 1951 i Värmbol eller därefter vid något linberedningsverk och denna beredning faller inom ramen för den produktion, som skall stödjas, bör pristillägg för densamma utgå enligt de grunder som bestämts för produktionen vid Visbyverket.

Avsevärt större betydelse har frågan däremot uppenbarligen för linberedningsverken. Utredningens förslag på denna punkt innebär att stödet skulle utgå i form av dels ett allmänt pristillägg och dels ett särskilt norrlandstillägg. Det allmänna pristillägget skulle avvägas så att såväl Laholmsverket som Växjöverket finge möjlighet att fortsätta sin verksamhet. Därvid skulle bland annat särskilt beaktas, att Växjö har att arbeta med högre fraktkostnader än Laholm. Samma allmänna pristillägg borde utgå även till Gimo, därest detta verk ansåge sig kunna fortsätta sin verksamhet med ett dylikt statsstöd och avsättningsutrymme funnes för produktionen därstädes. Det särskilda norrlandsstödet skulle under den av utredningen angivna övergångstiden av två år utgå till såväl Hybo som Mellansel och med samma belopp per kilogram fiber till båda verken.

I några yttranden har anmärkts att innebörden av utredningens förslag beträffande bestämmandet av det allmänna pristillägget ej vore fullt klar. Det framginge nämligen ej av betänkanudet, huruvida avsikten vore att pristilläg-

get skulle avvägas med hänsyn till produktionskostnaderna vid Laholm eller Växjö eller eventuellt på ett medeltal av de båda verkens produktionskostnader. Vidare har i flera yttranden gjorts den invändningen, att förslaget ej tillräckligt beaktade den skillnad i fråga om produktionskostnaderna, som föreläge mellan s. k. enturbinsverk och tvårturbinsverk.

För egen del vill jag framhålla att det, enligt vad som framgår av betänkandet, för närvarande föreligger en ej oväsentlig skillnad i fråga om produktionskostnaderna mellan Laholm och Växjö. Såsom utredningen anfört torde man visserligen kunna räkna med att denna skillnad kommer att minskas i fortsättningen, sedan anläggningarna i Växjö numera kunna nedskrivas avsevärt. Det synes dock ej uteslutet att skillnaden även under de närmaste åren — med hänsyn tagen bland annat till de högre fraktkostnader som Växjöverket har att vidkännas — kan bli så stor att ett pristillägg, avvägt efter vad som behövs för Växjöverkets del, skulle betyda en ej obetydlig överbetalning till Laholmsverket. Med hänsyn härtill finner jag det riktigast, att det allmänna pristillägget skall baseras på produktionsförhållandena vid Laholmsverket och att sedan vissa särskilda tillägg skola utgå till övriga beredningsverk. Det synes därvid lämpligt, att storleken av dessa särskilda pristillägg bestämmas redan nu för hela perioden. För Växjö synes detta särskilda pristillägg böra utgå med 15 öre per kilogram fiber. Samma tillägg bör utgå för Gimo. Jag vill i detta sammanhang erinra om att utredningen uttalat att enligt dess mening några starkare skäl för ett särskilt stöd åt Gimo utöver det allmänna icke finnas. För Hybo slutligen torde det särskilda pristillägget — inberäknat det av utredningen föreslagna speciella norrlandsstödet — böra bestämmas till 55 öre per kilogram fiber. Samma tillägg bör utgå även till Mellanselsverket för den produktion, som där kan komma till stånd på grundval av 1951 års odling.

Såväl det allmänna som de särskilda pristilläggen torde vid det praktiska handhavandet av stödverksamheten böra differentieras för tåga å enå, samt blånor, å andra sidan. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t eller, efter Kungl. Maj:ts bemyndigande, statens jordbruksnämnd, att verkställa en sådan differentiering. Likaså torde i samband därmed få företagas den differentiering i förhållande till kvaliteten, som kan befinnas lämplig. Självfallet bör det ej heller föreligga något hinder för beredningsverken att vid sina avräkningar med odlarna tillämpa betalning efter kvalitet.

Frågan om tillämpning av värdetull å vissa färdigprodukter av lin och hampa torde icke böra upptagas i detta sammanhang.

Jag torde härefter få beröra vissa avvecklings- och övergångsproblem. Vad då först gäller de verk, som enligt det förut anförda böra bibehållas även under perioden 1951—1955, har utredningen slutligen förordat att amorteringstiden för de statslån, som dessa företag inneha, skall förlängas så att de belopp, som utestå oguldna den 1 juli 1951, skola amorteras under

en tid av högst tio år från nämnda dag. Jag biträder detta förslag. Likaså torde amorteringstiden för lån, som beviljas efter nämnda dag, böra bestämmas till högst tio år. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att inom nämnda tidsram meddela de föreskrifter, som kunna befinnas lämpliga rörande amorteringarnas storlek. Vidare torde Kungl. Maj:t liksom under de senaste åren böra äga befogenhet att vid behov kunna utfärda förklaring, att krav på återbetalning av statens fordringar icke skall framställas förrän i samband med likvidation av vederbörande företag och att de av staten lämnade lånen vid likvidationen skola äga sämre rätt än övriga fordringar hos företaget.

Vad nu sagts angående de verk, som avses skola erhålla stöd för sin verksamhet under hela perioden 1951—1955, bör, såvitt gäller tiden intill utgången av år 1952, äga tillämpning även å Värmbol och Mellansel.

För de verk, som komma att nedläggas, måste man räkna med att vid avvecklingen betydande delar av de nu utestående statslånen icke kunna gäldas. I den mån så blir fallet, torde Kungl. Maj:t böra äga befogenhet att avskryva de oguldna beloppen. Därvid torde emellertid särskilt böra beaktas frågan om förhållandet mellan statens fordringar och medlemmarnas insatskapital. I några yttranden har anförts, att staten bör avstå från sin fordran i den mån så behövs för att medlemmarna skola kunna återfå de insatser de gjort. Denna synpunkt har enligt min uppfattning ett visst berättigande. Jag anser mig dock ej kunna förorda, att medlemmarna skola ges ett ovillkorligt företräde. Däremot böra enligt min mening kronans fordringar kunna få avskryvas i den mån så behövs för att delägarna skola kunna återfå hälften av det av dem satsade insatskapitalet.

Även beträffande ett av de verk, som avses skola bibehållas, nämligen Visby, blir emellertid frågan om avskrivning av kronans fordringar aktuell. Såsom framhållits i betänkandet är detta verks ekonomiska ställning sådan, att det icke kan drivas i fortsättningen utan en konsolidering. Jag har intet att erinra mot vad utredningen anförvt angående storleken av den erforderliga avskrivningen och formen för denna. Förutsättningen för en sådan avskrivning bör emellertid, på sätt jämväl angivits i betänkandet, vara att företaget ombildas till en odlaresammanslutning och att uppläggningsen av denna blir sådan att densamma kan godtagas av statsmakterna. I samband därmed torde även det ekonomiska samband, som nu föreligger mellan verket och ett annat företag, böra helt avvecklas. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att efter förslag från statens jordbruksnämnd meddela de föreskrifter, som kunna befinnas erforderliga i nu angivna avseenden. Jag förutsätter att jordbruksnämnden innan sådant förslag avgives kommer att höra intresserade parter. I likhet med utredningen anser jag det förhållandet att Visbyverkets skuld till staten nedskryves icke böra utgöra hinder för att statslån beviljas för de planerade rationaliseringsarbetena vid verket.

Vad utredningen föreslagit angående finansieringen av den ifrågasatta utbyggnaden av Laholmsverket föranleder ingen erinran från min sida. Jag biträder sålunda förslaget att lån ur hemslöjdslånefonden skall kunna få beviljas för ändamålet utan hinder av att inteckningar med bästa förmånsrätt i verkets fastigheter ej kunna lämnas som säkerhet. Motsvarande medgivande torde böra få ges även om något annat verk skulle söka nytt lån efter det de förut beviljade lånen helt återbetalats. Givetvis bör det emellertid tillses att den säkerhet, som lämnas, är betryggande.

Vad till slut angår omfattningen av 1951 års odling torde beträffande linodlingen den förut angivna riktpunkten, d. v. s. en odling motsvarande omkring 2 000 ton fiber, få anses lämplig. Enligt vad jag under hand inhämtat av utredningen torde odlingen icke komma att nämnvärt överstiga denna storlek även om samtliga nu befintliga linberedningsverk med undantag av Kristinehamn komma att uppehålla driften. I fråga om hampodlingen har jag tidigare förordat, att för år 1951 såsom en övergångsåtgärd stöd skall utgå även till Värmbol. Under sådana förhållanden torde det vara nödvändigt att för detta år räkna en större fiberkvantitet än som motsvarar den i det föregående angivna riktpunkten av 1 000 ton. Omfattningen av den produktion, som bör kunna erhålla stöd, synes härvid lämpligen kunna bestämmas så att den ungefärligen sammanfaller med den faktiska produktionen under de senaste åren.»

Utskottet.

Alltsedan början av 1940-talet har den svenska odlingen och beredningen av lin och hampa erhållit ett avsevärt stöd från statens sida, framför allt i form av lån och bidrag till uppförande av beredningsverk samt årliga bidrag till stödjande av priset på lin- och hamphalm. Detta stöd har uppenbarligen varit nödvändigt för att åstadkomma en snabb utvidgning av en odling, som tidigare endast i synnerligen begränsad omfattning förekommit inom landet, samt för att möjliggöra uppbyggnaden av en inhemsk industri för beredning av odlingens produkter. Den odling av lin och hampa, som sålunda kommit till stånd genom statsmakternas initiativ, har ostridigt varit av betydande värde, främst när det gällt att trots rådande svårigheter tillgodose landets behov av spånadsmaterial under det senaste världskriget och åren därefter.

Med hänsyn till utgången av den tid, som fastställts att gälla för den statliga prisgarantien beträffande ifrågavarande odling, har Kungl. Maj:t i föreliggande proposition framlagt förslag rörande odlingens fortsatta stödjande. Enligt detta förslag, vilket bygger på ett av 1949 års lin- och hamp-utredning avgivet betänkande, skall i första hand principbeslut fattas rörande storleken av den odling av lin och hampa, som bör eftersträvas och, i mån av behov, stödjas under den närmaste femårsperioden.

Såsom anförts i propositionen torde det i nuvarande världsläge icke vara lämpligt att på lång sikt taga ställning till frågan om lin- och hampodlingens

framtida uppehållande. Utskottet vill å andra sidan framhålla, att det ur såväl odlings- som beredningssynpunkt måste anses vara av vikt att den tidsperiod, som stödet skall avse, icke begränsas alltför snävt. Av dessa skäl anser utskottet det i propositionen härvidlag framlagda förslaget innebära en lämplig avvägning. Utskottet tillstyrker alltså, att från riksdagens sida beslut nu skall fattas rörande stöd åt svensk lin- och hampodling under åren 1951—1955.

Vid bedömande av frågan i vilken omfattning lin- och hampodling bör eftersträvas och stödjas under nämnda tidsperiod torde, såsom departementschefen anfört, främst böra beaktas det värde odlingen kan anses äga ur beredskapssynpunkt. I propositionen har framlagts en siffermässig jämförelse mellan å ena sidan kostnaden för att genom lagring tillgodose landets beredskapsbehov av lin och hampa samt å andra sidan kostnaden för bidrag åt en odling av dessa växter i ungefär motsvarande omfattning. Till grund för denna jämförelse ha lagts vissa av riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap gjorda beräkningar. Nämnden har därvid uppskattat det årliga beredskapsbehovet till omkring 1 500 ton linfiber och 1 000 ton mjuk hampfiber. Av ifrågakvarande jämförelse torde framgå, att det får anses tveksamt, vilket av nämnda alternativ som är att föredraga ur kostnadssynpunkt. I likhet med departementschefen har utskottet emellertid den uppfattningen, att jämförelsen icke bör tillmätas någon utslagsgivande betydelse med hänsyn bland annat till svårigheten att med någon större säkerhet beräkna prisutvecklingen på den internationella marknaden. Utskottet vill även erinra, att riksnämnden vid sina beräkningar förutsatt, att en lagring skulle motsvara tre års behov samt att den inhemska odlingen efter denna tid skulle kunna bringas upp i en nivå motsvarande det årliga behovet. Enligt utskottets mening bör man i detta sammanhang icke bortse från de betydande kostnader och svårigheter, som skulle vara förknippade med ett återupptagande av odling och beredning av lin och hampa, sedan verksamheten på dessa områden någon tid varit nedlagd. Ur angivna synpunkter finner utskottet sig böra instämma i departementschefens uttalande, att det i nuvarande läge icke synes välbetänkt att avsiktligt söka nedbringa den inhemska lin- och hampodlingen under de kvantiteter, som äro önskvärda ur beredskapssynpunkt eller beräknas utan svårighet finna avsättning inom landet.

På grundval av de beräkningar, vilka omnämnts i det föregående, har Kungl. Maj:t föreslagit, att statligt stöd under åren 1951—1955 skall utgå till en linodling, som årligen kan avkasta omkring 1 500 ton fiber till linneindustrien. Denna kvantitet motsvarar en total produktion av cirka 2 000 ton fiber eller i stort sett samma produktion som den, vilken uppnåtts och vunnit avsättning under de senaste åren. Utskottet ansluter sig till detta förslag men vill i likhet med departementschefen framhålla, att nämnda kvantiteter få anses endast ungefärligen angiva storleken av den odling,

som bör eftersträvas. Närmare beslut i ämnet torde böra fattas i samband med den årliga prövningen av frågan om priset på odlingens produkter.

I anslutning till spørsmålet om linodlingens omfattning har utskottet till närmare överväganden upptagit frågan om de nuvarande linberedningsverkens framtida bestånd. Kungl. Maj:ts förslag innebär i detta hänseende en minskning av beredningsverkens antal i syfte att erhålla en ur driftsekonomisk synpunkt mera tillfredsställande sysselsättningsgrad. I propositionen föreslås sålunda å ena sidan, att statligt stöd under perioden 1951—1955 skall utgå till beredningsverken i Laholm, Växjö, Gimo och Hybo samt å andra sidan, att beredningsverken i Kristinehamn och Mellansel skola nedläggas. Såsom en övergångsåtgärd förordas dock, att sistnämnda företag skall erhålla stöd för avverkning av innevarande års skörd. Gentemot Kungl. Maj:ts förslag i denna del har i motionerna I: 493 och II: 627 yrkats, att stödet till mellanselsverket skall utgå under hela ifrågavarande femårsperiod.

Eoligt vad utskottet inhämtat är verksamheten vid linberedningsverket i Kristinehamn numera under avveckling. Med hänsyn till verkets ogynnsamma driftsresultat synes intet vara att erinra mot nedläggandet av detta företag. Vad angår återstående fem linberedningsverk, nämligen verken i Laholm, Växjö, Gimo, Hybo och Mellansel, utgör enligt uppgifter i lin- och hamputredningens betänkande verkens nuvarande kapacitet — vid ett antaget fiberutbyte av 20 procent — sammanlagt omkring 2 300 ton fiber vid 100-procentigt utnyttjande och 2 100 ton fiber vid 90-procentigt utnyttjande. Utredningen har anfört, att ett 100-procentigt utnyttjande av verkens kapacitet icke synes vara praktiskt möjligt eller ekonomiskt lämpligt. De återgivna uppgifterna torde sålunda giva vid handen, att ifrågavarande fem beredningsverk vid 90-procentig användning kunna beräknas producera linfiber till en kvantitet, som i stort sett motsvarar det förefintliga avsättningsutrymmet.

Även om dessa förhållanden i och för sig tala för ett bibehållande av samtliga berörda linberedningsverk, torde man — främst med hänsyn till statsverkets betydande utgifter för ändamålet — kunna ifrågasätta, huruvida odlingens och beredningens lokalisering för närvarande får anses vara tillfredsställande ordnad. I likhet med departementschefen finner utskottet till en början uppenbart, att företagen i Laholm och Växjö, vilka båda äga goda förutsättningar för ifrågavarande beredning, i första hand böra bibehållas. Utskottet har icke heller något att invända mot den i propositionen förordade utbyggnaden av laholmsverket, vilken torde komma att medföra en produktionsökning av närmare 300 ton fiber per år. Likaså finner utskottet sig kunna tillstyrka, att beredningsverket i Gimo, oaktat dess mindre lämpliga belägenhet, tills vidare skall erhålla statligt stöd till verksamheten under ifrågavarande femårsperiod. Vad däremot angår beredningsverken i Hybo och Mellansel synes frågan om verkens bibehållande framstå såsom mera tveksam. Under hänvisning till de något sämre odlingsbetingelserna för lin i Norrland har departementschefen föreslagit, att av kostnadsskäl

endast ett av dessa företag skall bibehållas. Efter närmare prövning har departementschefen stannat för att förorda, att beredningsverket i Hybo skall givas företräde och att sålunda mellanselsverket, efter viss kortare övergångsperiod, icke skall erhålla fortsatt statsunderstöd.

Utskottet — som innevarande höst företagit en resa till Hybo och Mellansel för studium av ifrågavarande problem — vill till en början framhålla, att vissa olikheter otvivelaktigt föreligga mellan Norrland och sydligare delar av vårt land beträffande linets odlingsförutsättningar samt att detta medfört, att den norrländska linodlingen krävt ett jämförelsevis stort statsunderstöd. Frågan om odlingens fortsatta uppehållande i Norrland synes dock icke kunna betraktas såsom ett isolerat ekonomiskt problem. Hänsyn torde sålunda även böra tagas till det värde, som linodlingen måste anses äga såsom en utväg till inkomstförbättringar vid det mindre jordbruket i Norrland. Till följd av de klimatiska förhållandena karakteriseras stora delar av det norrländska jordbruket av ensidig vallodling med mjölkproduktion. Genom de möjligheter till ökad variation i produktionsinriktningen, som linodlingen medfört, har ett betydande antal jordbrukare kunnat åstadkomma växelbruk med kortare omloppstid än vad förut varit fallet och därigenom tillförsäkrat sig bättre totalinkomster. Ur denna synpunkt synas goda skäl tala för ett fortsatt uppehållande av en viss linodling i Norrland.

Vid ingående prövning av frågan om bibehållande av de norrländska beredningsverken har utskottet funnit, att den i propositionen förebragta utredningen samt vad utskottet inhämtat vid sina studiebesök giver stöd åt den uppfattningen, att slutgiltig ställning ännu icke bör tagas till spörsmålet, huruvida något av företagen skall nedläggas och vilket av dem som i så fall i första hand bör ifrågakomma. Såsom framhållits i propositionen talar till förmån för beredningsverket i Hybo det förhållandet, att odlingsförutsättningarna inom verkets område äro relativt goda liksom även, att verket hittills förmått framställa fiber av mycket tillfredsställande kvalitet. Behovet av statsunderstöd har även varit väsentligt lägre vid beredningsverket i Hybo än vid verket i Mellansel. Till förmån för mellanselsverket kan däremot anföras, att önskemålen om en differentiering av jordbruksdriften göra sig särskilt starkt gällande inom detta företags odlingsområde. Mot ett nedläggande av verket i Mellansel talar vidare — förutom beaktansvärda sociala skäl — den omständigheten, att driften vid företaget kunnat igångsättas först under sommaren 1946, d. v. s. flera år senare än vid övriga linberedningsverk. På grund härav föreligga stora svårigheter att få till stånd en rättvis bedömning av mellanselsverkets driftsresultat. Sistnämnda företag äger emellertid avsevärt modernare anläggningar än hyboverket, och en förbättring av driftsresultatet torde kunna förväntas sedan företaget från kristinehamnsverket inköpt ytterligare materiel för komplettering av sitt maskinbestånd.

Under återopande av nu anförda synpunkter finner utskottet sig böra förorda, att linberedningsverken i Hybo och Mellansel båda skola erhålla tillfälle att under ytterligare någon tid fortsätta sin verksamhet. Då denna

tid — med hänsyn till nödvändigheten att erhålla fullgoda bedömningsgrunder vid en framtida behandling av föreliggande spörsmål — icke bör tillmätas alltför knappt, föreslår utskottet, att beredningsverken tills vidare under åren 1951—1955 skola komma i åtnjutande av statligt stöd.

Vad härefter angår hampodlingen förordas i propositionen — med utgångspunkt från det beredskapsbehov, för vilket utskottet tidigare redogjort — att statligt stöd under åren 1951—1955 skall utgå till en odling, som kan lämna omkring 1 000 ton fiber. På grund av att den sammanlagda kapaciteten hos landets två hampperedningsverk överstiger denna kvantitet, föreslås i anslutning härtill, att ett av verken skall nedläggas. Departementschefen har efter övervägande av frågan förordat, att beredningsverket i Visby skall bibehållas, medan verket i Värmbol efter en kortare övergångstid icke skall erhålla fortsatt stöd från statens sida. I motionerna I: 475 och II: 609 har häremot yrkats, att värmbolsverket under femårsperioden 1951—1955 skall komma i åtnjutande av samma stöd som verket i Visby samt att en ny förutsättningslös utredning skall verkställas efter utgången av denna period.

Såsom utskottet inledningsvis anfört bör man i nuvarande läge icke söka nedbringa hampodlingen under vad som är önskvärt ur beredskapssynpunkt eller beräknas utan svårighet finna avsättning inom landet. Till följd av rådande importförhållanden samt ständiga prisförändringar på världsmarknaden föreligga emellertid stora svårigheter att beräkna den kvantitet svensk hampa, för vilken avsättningsutrymme kan komma att finnas i framtiden. För närvarande råder ett tämligen gynnsamt prisläge för den inhemska hampan. Enligt vad utskottet inhämtat ha hampspinnerierna i landet förklarat sig beredda att årligen intill den 1 oktober 1953 inköpa tillhoppa 1 250 ton svensk hampfiber. Såsom lin- och hamputredningen angivit utgör emellertid de båda hampperedningsverkens kapacitet — om fiberutbytet beräknas till 16 procent — drygt 1 400 ton vid 90-procentigt utnyttjande.

Med hänsyn till svårigheterna att bedöma avsättningsmöjligheterna för svensk hampa och i betraktande av storleken av det statliga stödet på detta område finner utskottet det kunna ifrågasättas, om icke ett av beredningsverken bör nedläggas. Utskottet vill emellertid framhålla, att hampodlingen i Sverige i viss mån alltjämt måste anses stå på experimentstadiet. Ytterligare framsteg torde kunna göras på detta område, icke minst genom växtförädlingsarbete. Sedan några år tillbaka pågå sålunda försök med s. k. samkönad hampa, vilka väntas medföra ett ökat fiberutbyte och därigenom även en minskning av beredningskostnaderna. Härtill kommer att utskottet — som innevarande höst avlagt ett studiebesök vid beredningsverket i Värmbol — i likhet med departementschefen anser det synnerligen svårt att avgöra, vilket av beredningsverken som bör givas företräde. Såsom anförts i propositionen torde visbyverket medföra påtagliga fördelar för det gotländska lantbruket. Ett nedläggande av detta företag torde dessutom, ur synpunkten av de speciella förhållandena på Gotland, skapa vissa sysselsättningspro-

blem. Till förmån för beredningsverket i Värmbol tala å andra sidan de bättre tekniska driftsbetingelserna och den därmed sammanhängande högre fiberkvaliteten vid detta verk. Förutsättningar torde vidare finnas för att värmbolsverket genom sin tillverkning av hampvävnader skall kunna öka användningsområdet för svensk hampa. Härtill kommer, att en överflyttning av halmphalmen inom detta företags odlingsområde för beredning vid något linberedningsverk icke torde kunna ske utan att dyrbara nyanläggningar komma till stånd vid sistnämnda verk. Med hänsyn till Gotlands relativt isolerade läge synes därför även ur ren försvarsberedskapssynpunkt ett hampberedningsverk tills vidare böra bibehållas på fastlandet.

Under hänvisning till vad sålunda anförts finner utskottet övervägande skäl tala för att frågan om hampodlingens storlek och beredningens lokalisering blir föremål för slutligt avgörande först sedan ytterligare erfarenheter vunnits rörande odlingens och beredningens lönsamhet. Utskottet förordar därför, att båda hampberedningsverken tills vidare skola erhålla statligt stöd för en produktion av i huvudsak samma storlek som under de senaste åren. Av skäl, som utskottet tidigare angivit i fråga om linberedningsverken i Hybo och Mellansel, synes stödet böra avse åren 1951—1955.

I detta sammanhang vill utskottet slutligen framhålla, att utskottet vid sitt ställningstagande till spörsmålen om lin- och hampberedningens lokalisering förutsatt, att Kungl. Maj:t — därest ändrade förhållanden skulle påkalla detta — under loppet av ifrågavarande femårsperiod kommer att företaga en förnyad prövning, omfattande samtliga lin- och hampberedningsverk, av frågan om verkens bibehållande samt underställa riksdagen förslag i ämnet.

Vad beträffar utformningen av det löpande stödet åt lin- och hampodlingen får utskottet erinra, att detta stöd hittills haft till syfte att göra det möjligt för odlarna att erhålla ett garantipris för halmen, som stått i ett bestämt förhållande till rågriset. Bidraget har därför varit maximerat till visst belopp per hektar av den odlade arealen. I propositionen förordas nu, att stödet i stället skall utgå i form av ett pristillägg, beräknat per kilogram framställd fiber. Utskottet vill i samband härmed framhålla vikten av att den statliga stödverksamheten — i syfte att snarast öka lin- och hampodlingens självförsörjningsgrad — inriktas på att stimulera odlarna och beredningsverken att söka uppnå ur kvalitetssynpunkt mera tillfredsställande resultat. Då ifrågavarande förslag synes vara väl ägnat att tillgodose detta syftemål, biträder utskottet detsamma. Utskottet tillstyrker vidare, att pristilläggen skola bestämmas och utbetalas enligt i huvudsak de grunder som departementschefen förordat. Pristilläggens storlek torde med tillämpning av dessa grunder få fastställas av Kungl. Maj:t eller, efter Kungl. Maj:ts bemyndigande, statens jordbruksnämnd. Såsom utskottet anført i sitt av riksdagen godkända utlåtande nr 42 böra pristilläggen för budgetåret 1951/52 bestridas av de medel, som stå till förfogande för prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

I propositionen har till behandling vidare upptagits frågan om pristilläggens differentiering för olika beredningsverk. Beträffande linberedningsverken förordar Kungl. Maj:t dels att det allmänna pristillägg, för vilket utskottet nyss redogjort, skall baseras på produktionsförhållandena vid beredningsverket i Laholm, dels ock att till övriga linberedningsverk därutöver skola utgå vissa särskilda pristillägg, vilka redan nu skola bestämmas för hela perioden 1951—1955. För beredningsverken i Växjö och Gimo föreslås detta särskilda pristillägg skola utgå med 15 öre samt för verket i Hybo med 55 öre per kilogram fiber. Enligt propositionen bör sistnämnda tillägg utgå även till mellanselsverket för den produktion, som grundar sig på innevarande års odling. I fråga om den hampberedning, som under år 1951 kommer till stånd i Värmbol, förordas, att pristillägg skall utbetalas med samma belopp, som bestämts för produktionen vid visbyverket.

Gentemot Kungl. Maj:ts förslag i denna del ha motionsvis framställts vissa yrkanden. I motionerna I: 494 och II: 628 hemställes sålunda, att laholmsverket skall erhålla samma pristillägg som kan komma att tillerkännas beredningsverket i Växjö, medan i motionerna I: 476 och II: 610 yrkas, att det särskilda pristillägget för beredningsverket i Gimo skall sättas 25 öre högre per kilogram än vad som i propositionen föreslagits för verket i Växjö eller till 40 öre per kilogram. Såsom utskottet tidigare berört yrkas vidare dels i motionerna I: 493 och II: 627, att det statliga stödet till mellanselsverket för hela perioden 1951—1955 skall bestämmas till det i propositionen angivna beloppet, och dels i motionerna I: 475 och II: 609, att värmbolsverket under nämnda period skall komma i åtnjutande av samma stöd som visbyverket.

Enligt utskottets mening kan någon säker grund ännu icke erhållas för bedömande av det nya prissystemets verkningar. I avvaktan på erfarenheter härom synas övervägande skäl tala för bifall till vad Kungl. Maj:t föreslagit rörande pristilläggens differentiering för de olika beredningsverken. Utskottet tillstyrker därför detta förslag, dock med det tillägget, att de för verken i Mellansel och Värmbol förordade pristilläggen böra avse hela den femårsperiod varom nu är fråga. Emellertid vill utskottet föreslå att, för den händelse förhållandena föranleda därtill, frågan om pristilläggens storlek och inbördes relation även under loppet av denna period upptages till förnyad prövning från statsmakternas sida. — Vad propositionen innehåller rörande differentiering i andra avseenden av pristilläggen föranleder icke någon utskottets erinran.

Slutligen har i propositionen berörts vissa avvecklings- och övergångsproblem. Sålunda förordas bland annat, att kronans fordran hos hampberedningsverket i Visby under vissa förutsättningar skall nedskrivs i enlighet med ett av lin- och hamputredningen framlagt förslag. Under hänvisning härtill yrkas i motionerna I: 475 och II: 609, att statens fordringar hos hampberedningsverken i Visby och Värmbol enligt ett av

kommerskollegium i ärendet avgivet yttrande skola nedskrivnas med för verken lika belopp.

Utskottet får med anledning härav erinra, att lin- och hamputredningen föreslagit, att de två hampperedningsverken skulle bibehållas under viss kortare övergångstid samt att i samband därmed båda företagens anläggningar skulle nedskrivnas till ett belopp av 700 000 kronor. För att ernå detta syfte skulle erfordras en nedskrivning av statens fordringar med 1 096 000 kronor för visbyverket och med omkring 430 000 kronor för värmbolsverket. I yttrande över utredningens förslag ifrågasatte emellertid kommerskollegium, om icke nedskrivningen borde göras lika stor för båda verken för att dessas inbördes konkurrensförhållande bättre skulle komma till uttryck. Utskottet vill för sin del uttala, att utskottet finner det av lin- och hamputredningen framlagda förslaget innebära en lämplig lösning. Utskottet tillstyrker därför, att avskrivning av de båda hampperedningsverkens statsskulder verkställas i huvudsaklig överensstämmelse med detta förslag. Inom utskottet har emellertid ifrågasatts, om icke amorteringar och räntebetalingar å värmbolsföretagets skuld böra avvägas på sådant sätt, att företaget i fråga om dessa utgifter blir likställt med visbyverket. Enligt utskottets mening torde det böra överlämnas åt Kungl. Maj:t att efter närmare utredning avgöra sistnämnda fråga. Utskottet vill vidare förorda, att genom Kungl. Maj:ts försorg en undersökning skall företagas av möjligheterna att avstycka och från inteckningsansvar befria ett värmbolsverket tillhörigt bostadsområde om cirka 13 hektar, vilket ingår i den fastighet, som för närvarande är intecknad till säkerhet för kronans lånefordran. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att sedermera vidtaga den åtgärd i ärendet, som kan finnas lämplig.

I detta sammanhang torde få upptagas det i motionerna I: 493 och II: 627 framställda yrkandet, att den av lin- och hamputredningen föreslagna avskrivningen av mellanselsverkets statsskuld skall företagas. Utredningen, vilken ansåg att linberedningsverken i Hybo och Mellansel skulle bibehållas under viss övergångstid, har i sitt betänkande förordat, att staten skulle avskrivna till mellanselsverket lämnade lån i sådan utsträckning, att detta företag härvidlag blev likställt med verket i Hybo. Om det icke skulle finnas lämpligt att för närvarande göra en sådan avskrivning, har utredningen föreslagit, att motsvarande del av mellanselsverkets linberedningslån i stället skulle förvandlas till ett ränte- och amorteringsfritt lån. Det belopp, som skulle komma i fråga till avskrivning eller dylik förvandling, har av utredningen angivits till omkring 710 000 kronor.

Med hänsyn till möjligheterna att återfå någon del av lånebeloppet genom amorteringar eller vid en framtida likvidation anser utskottet, att övervägande skäl tala för att mellanselsverkets skuld — på sätt lin- och hamputredningen föreslagit — skall förvandlas till ett ränte- och amorteringsfritt lån i den mån så påkallas för att företagen i Mellansel och Hybo skola bliva jämställda i detta avseende. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att meddela närmare föreskrifter i ämnet.

I propositionen förordas vidare, att kronans fordringar hos de beredningsverk, som komma att nedläggas, skola få avskrivnas i den utsträckning så erfordras för att delägarna skola kunna återfå hälften av sitt insatskapital. I anslutning härtill yrkas i motionerna I: 493 och II: 627 att, därest verket i Mellansel efter perioden 1951—1955 skulle nedläggas, odlarna skola erhålla förmånsrätt till hela sitt insatskapital före statens eventuella fordran. Utskottet anser för sin del, att den av Kungl. Maj:t förordade principen innebär en lämplig avvägning. Då utskottet icke funnit vad i motionerna anförs utgöra tillräckligt skäl för att bereda mellanselsverket en särställning i detta hänseende, avstyrker utskottet bifall till ifrågavarande yrkande.

Utskottet har ingen erinran mot de i propositionen föreslagna grunderna för förlängning av amorteringstiden för statslånen hos de företag, som skola bibehållas. Med beaktande av vad i denna del yrkats i motionerna I: 475 och II: 609 tillstyrker utskottet därför, att Kungl. Maj:t skall äga att beträffande de beredningsverk, som enligt utskottets mening böra erhålla fortsatt stöd, meddela närmare föreskrifter i huvudsaklig överensstämmelse med dessa grunder.

Vad Kungl. Maj:t i övrigt föreslagit i propositionen föranleder icke någon erinran från utskottets sida.

Under åberopande av vad såunda anförts hemställer utskottet, att riksdagen må — i anledning av Kungl. Maj:ts framställning samt motionerna I: 475 och II: 609 samt I: 493 och II: 627 ävensom med avslag å motionerna I: 476 och II: 610 samt I: 494 och II: 628 — godkänna, att stöd till lin- och hampodlingen skall utgå enligt i huvudsak de grunder, som utskottet angivit i det föregående.

Stockholm den 20 november 1951.

På jordbruksutskottets vägnar:

L. TJÄLLGREN.

Vid detta ärendes slutbehandling ha närvarit:

från första kammaren: herrar Tjällgren, Svedberg, Näslund, Jon Jons-son, Bertil Andersson, Bror Nilsson, Ernst Hjalmar Nilsson, Isaksson, Moss-berger och Eskilsson*; samt

från andra kammaren: herrar Andersson i Tungelsta*, Jacobson i Vil-helmina, Jonsson i Järvsand, Ahlsten, Nilsson i Varuträsk, Larsson i Julita, Mårtensson i Smedstorp, Boman i Stafsund, Andersson i Långviksmon och fru Boman.

* Ej närvarande vid justeringen.